

ՆՈՐ ՄԵԹՈՏ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

Ա. ՇՐՋԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ա. ԵՒ Բ. ՄԱՍ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՋԻ ԵՒ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ

1938

ՏՊԱՐԱՆ ՆԵՂՈՍ
ԴԱՀԻՐԷ

D. Zeilouni
B.P. 1078 Le Caire

700
432

ԱՄԷՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Բնութեան մեջ անուր անդի կ'ունենայ շարժումի օրէնքով: Կը բաւեալդիր ակնարկ մը նետել մեր տուրքը, հաստատելու համար որ առանց անոր որ եւ է բան չանիւր: Առանց անոր որ եւ է զարգացում եւ յառաջացում անկարելի է, ըլլայ Ֆիզիքական եւ ըլլայ մտաւորական մարդերու մէջ: Ծառը կ'անի, շնորհիւ հիւքին որ կը շարժի իր բունին մէջ, մեր մարմինը կը մեծնայ՝ շնորհիւ մեր երակներուն մէջ շրջան ընող արիւնքին:

Ըստ Ֆրեյդիեան մեքոսի, մանկան շարժումն ու խաղը հիմը կը կազմէ դաստիարակութեան: Ֆրեյդիեան դրութեամբ մենք մանկան անկանոն շարժումներն ու խաղալու փափաքը կ'օգտագործենք, ասիւնանաբար եւ համաշափ մշակելու համար անոր ներքին ընդունակութիւնները, որովհետեւ կարողութիւններ կը զարգանան շարժումով: ան ըլլայ բնագոյնին կամ կամաւոր:

Եւրոպական բոլոր յառաջադէմ երկիրներու դպրոցներուն մէջ մանկավարժ երաժիշներու կողմէ երաժշտական դաստիարակութեան համար կիրարկուած նորագոյն մեքոսները երկար տարիներ ուսումնասիրելէ յետոյ ձեռնարկուած են երաժշտական սոյն դասընթացքիս պատշաճութեան, ի մէի ունենալով շարժումի օրէնքը, որուն վրայ կառուցուած է ներկայ մանկավարժութիւնը եւ մանուկներու դաստիարակութիւնը:

Նկատի ունեցած են որ երաժշտութիւնը ամեն բանէ առաջ լեզու մըն է, ուստի որդեգրած են զայն ուսուցանելու մեքոս մը որ կը նմանի լեզուներու ուսուցման. *նախ գործնականը, ապա տեսականը*: Մանուկը խօսիլ կը սորվի, գրել եւ կարդալ սորվելէ շատ առաջ:

Մեքոսը նոր է իր ձեւով, խորով ու պարունակութեամբ, ո՛չ միայն արեւելեան ժողովուրդներու, այլ նաեւ եւրոպական շատ մը ազգերու համար:

Մանկական նուագախումբի փորձերուն համար օգտուած են անգլիացի երաժիշտ հեղինակուհիներ՝ Օրֆ. Louie E. Russetի եւ Marjorie H. Greenfieldի, նաեւ գերմանացի, ֆրանսացի եւ շուէացի երաժիշտ-դաստիարակներու հեղինակութիւններէն, այդ առթիւ ընտելով մասնաւոր ուղղութիւն մը, որ պիտի ծառայէ մշակելու նոր սերունդին երաժշտական կարողութիւնները, ազգային ոգիով ու զգացումներով եւ անոր մէջ ծաղկեցնելու՝ գեղեցիկին, բարիին ու նշմարիչին սերը:

Ընդհանուր դասընթացքը բաժնած են ԶՈՐՍ որո՞ւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ:

Առաջին չրջանի Ա. մասը՝ մանկապարտեզի բոլորը եւ Կոկոն դասարաններուն, եւ Բ. ու Գ. մասերը՝ մանկապարտեզի Ծաղիկ եւ նախակրթարանի առաջին երկու դասարաններուն համար են:

Այս շրջանը կը սկսի մանկական նուագախումբով եւ կը վերջանայ ձայնի ելեւեջներու վարժութիւններով:

Միւս երեք չրջանները կը պատկանին նախակրթարանի մնացեալ չորս՝ եւ բարձրագոյն նախակրթարանի երկու դասարաններուն, ու կը սկսին ձայնանիւթի

գրագիտութեամբ, եւ կը վերջանան ներդաւեակութեան եւ հայ եւ օսար երաժշտական պատմութեան վերաբերեալ գիտելիքներով:

Մերքոք նոր ըլլալով, անոր սկզբունքն ու հոգիներ բացատրած եմ ընդարձակօրէն, նաեւ, ասկէ զաս, իւրաքանչիւր դասի մէջ լայն տեղ տուած եմ ուսուցիչներու յատուկ ծանօթութեանց բաժնին՝ դիւրահասկնալի եւ գործնական օրինակներով ու փորձերով, այնպէս որ երաժշտութեամբ զբաղող ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներ, ուշադիր հետեւելով սոյն դասագրքերուն, պիտի կարողանան դասաւանդել անոնցմով եւ առակներէր առաջնորդել գծուած ուղիէն յաջողապէս:

Դասագրքիս Առաջին Շրջանին սպագրութեան առթիւ, պարտ կը զգամ մասնաւոր շնորհակալութիւններ յայտնել Գանիրէի Գալուստեան եւ Նուպարեան Ազգ. Վարժարաններու Պատ. Տնօրէնութեանց, նաեւ նոյն վարժարաններու երաժիշտ-ուսուցիչ Պ. Ղազարոս Ղազարոսեանի, որոնք, տեսնելով ու գնահատելով երաժշտութեան այս նոր մեքոքին մանկավարժական ուղղութիւնը, փափաք յայտնեցին որ փութացնեն անոր հրատարակութիւնը: Անոնց այս բաշտկեանքն ու քելադրութիւնը, ինչպէս նաեւ ազնիւ ու կրքասեր ազգայինի մը նիւթական ու բարոյական թմանդակութիւնը իրականութիւն դարձուցին տարիներէ ի վեր անտիպ մնացած այս աշխատասիրութեանս ի լոյս բնծալումը, ի պէտս նման դասագրքերու չգոյութենէն տառապող հայ ազգային վարժարաններու:

Փաղցր է ինձ յուսալ որ կրթական հաստատութիւններու եւ երաժիշտ-ուսուցիչներու կողմէ անոր գնահատումը, պատեհութիւնը պիտի տայ ինձ, հետզհետէ հրատարակելու նաեւ անոր միւս մասերը:

Տ. Զ.

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՐԱՆՈՒԱԳ (Percussion Band)

ԸՆԴՀ. ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ

1. Երաժշտութեան սէրը եւ մանկական նուագախումբի կարեւորութիւնը
2. Մանկական նուագախումբի գործիքներ
3. Գործիքները բռնելու եւ նուագելու ձեւերը
4. Գործիքներուն համեմատական թիւն ու մասնակցողներուն դիրքը
5. Զայնանիւհներու ընթերցում՝ Տեւոդոսեան մեթոտով
6. Կռոյք եւ բախում
7. Երաժշտական նախադասութիւններ
8. Զայնանիւհներու խաւափարհներ
9. Շեշի գործածութիւն եւ չափերու բաժանում
10. Մանկական նուագախումբի գործիքներու նշանացոյցներ եւ գոյներ
11. Խմբավարութիւն
12. Նուագախումբի փորձեր
13. Նուագախմբագրութիւն
14. Նուագախմբագրուած երաժշտական կտորներու գրութիւն
15. Նուագացոյցներու պատրաստութիւն:

ՆՈՐ ՄԵԹՈՏ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՐԱՆՈՒԱԳ (Percussion Band)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՍՈՒՅԻՉՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ

1) ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱԷՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱՐԵԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մանկավարժ երաժիշտ մը ըսած է. «Փոքրիկ մը կրնայ երեք հետաքրքրութիւն չունենալ երաժշտութեան հանդէպ, ուշադիր չըլլալ երգեցողութեան ժամանակ, անտարբեր ըլլալ դաշնակի դասին նկատմամբ, սակայն ամէն պարագայի տակ ան կ'ունենայ երաժշտական ներքին զգացում մը թաքնուած»:

Երաժշտական կարողութիւններ անհատի մը մէջ յաճախ խորունկ կերպով պահուած կ'ըլլան, և այս կամ այն պատճառով իր յայտ գալու միջոցներէն զուրկ կը մնան: Դաստիարակութեան պաշտօններէն մին պէտք է ըլլայ արթնցնել մանուկներու երաժշտական հետաքրքրութիւնը:

Բայց ինչպէս արթնցնել զայն մաստղ հոգիներու մէջ:

Երաժշտական դաստիարակութեան մէջ տեսնուած է որ մանկան երաժշտական զգացումը արթնցնել լաւագոյն կերպով ի գլուխ կը հանուի, կարգ մը փորձարկութիւններու միջոցաւ քե՛ս ուղղակի ձեւական եւ չոր գիտելիքներով, այդ պատճառով կարեւոր է ստեղծել միջավայր մը, ուր փոքրիկը կարող ըլլայ սկիզբէն անձնական փորձառութիւն մը ունենալ, կշռոյթի (ռիթմ), չափի, երգի, կանոնական շարժումներու, երգախաղի, եւ այլն: Եւ մանկական նուազախումբը ամենայրմար միջոցներէն մին է, այս նպատակին հասնելու համար:

Մանկական նուազախումբը մօնուկներուն կը հայթայթէ երաժշտական տպաւորութիւններու համար յարմար և հաճոյալի շարժումի ու գործունէութեան առիթ մը: Անիկա կը խթանէ ու կը հակադէպ մանուկներու հետաքրքրութիւնն ու ուշադրութիւնը, և սքանչելի վարժութիւն մը կ'ըլլայ կշռոյթի վրայ երաժշտական հիմքու պատրաստութեան համար:

Մանուկներէն շատեր չեն կրնար յստակ ու ճշգրտօրէն երգել 5—6 տարեկան ըլլալէ առաջ, ուստի շատ հաճոյք չեն զգար երգերէն. սակայն փորձով հաստատուած է որ 3—4 տարեկան երախտներ ամենամեծ շահագրգռութեամբ կը փափաքին հետեւիլ ու մասնակցիլ մանկական նուազախումբին, որ անոնց համար խաղալիքով մը զբաղած ըլլալու հաճոյքն ու վայելքը կուտայ:

Ինչպէս Ֆրէօպէլեան նուէրներով և զբաղումներով խաղի ձեւին տակ կը լուսաւորենք մանկան երեւակայութեան սենեակները, վարժեցնելով զայն խօսելու, խորհելու, հաշուելու, գծագրելու, մարմնական շնորհալի շարժումներ ընելու, այնպէս ալ մանկական նուագախումբով ու երաժշտական խաղերով մանուկը կը պատրաստենք և աստիճանաբար ի վիճակի կ'ընենք երաժշտական կտորներ կարդալու, վայելելու, գրելու, ըմբռնելու, գնահատելու և արտայայտելու:

Ամէն պզտիկ որ մանկութեան ընթացքին աղուոր պատմութիւններ, զրոյցներ, ոտանաւորներ և երաժշտութիւն կը լսէ և կը սորվի, իր միաքը ճոխացած անոնցմով, գեղեցիկ ընայնարհի մը մէջ ապրած ըլլալու հաճոյքը կ'ունենայ, և տպագային, իր կենսութիւն ընթացքին, տգեղ ու անարժէք նիւթերը ճանչնալու ճաշակը:

Արդ, մանկական նուագախումբը ո՛չ միայն կը ծառայէ մեր փոքրերուն երաժշտական ձիրքերը ծաղկեցնելու, այլ նաեւ ընտրելու երգերու, քայլերգներու, պարերգներու պաշար մը կուտայ, ու տղուն մէջ կը զարգայնէ ՏԻՍԻԲԼԻՆ, արթընութիւն, նաեւ գերազանցօրէն նոր ու խանդավառ միջնորդար մը կը ստեղծէ թէ՛ մանկապարտէզի և թէ՛ նախակրթարանի մէջ:

Լիովին ու խնամքով պատրաստուելու պարագային, անիկա մանուկը կը վարժեցնէ երաժշտական խողովան, բախման, ձայնագրութեամբ (նողայով) սահուն ու մէկ ակնարկով ընթերցումի, ի վիճակի կ'ընէ ռիթմով որոշ նուագախումբագրութիւններ կատարելու, և գնահատելու՝ երաժշտական նախադասութիւններն ու ձեւերը: Ան մանաւանդ, կրնայ թանկագին ծառայութիւն մատուցանել և հրաշքներ գործել յետափնաց, զպրոցին հանգէպ անտարբեր, փափուկ և մտաւորապէս տկար մանուկներու նկատմամբ, բանալով անոնց ըմբռնողութեան դուռը:

Այսպիսիներու մօտ չափի ու կշռոյթի զդաշու մեծի զօրաւոր կ'ըլլայ քան ընտանեան վիճակ ունեցող մանուկներունը: Անոնց կուտանք դիւրին նշուագութիւնք գործիք մը որ հաճոյքով պիտի փափաքին գործածել զայն իբր խաղալիք, և ուղղութիւն տալով ու մշակելով այս կարողութիւնը, անոնց մէջ արթնցուցած կ'ըլլանք սորվելու և աշխատելու փափաքը: Այսպէս ուղղակի օժանդակած կ'ըլլանք անոնց մտային զարթնումին ու զարգացման:

Արդ կը տեսնուի թէ՛ մանկական նուագախումբը որքան կարեւոր ու կենսական դեր մը ունի կատարելիք մեր մանկապարտէզներուն և նախակրթարաններուն մէջ:

Հաւանաբար, երաժիշտ-ուսուցիչներէն ոմանք իմացած են մանկական նուագախումբի երաժշտական ուսուցման մէջ ունեցած այս թանկագին դերին մասին, սակայն զժբախտաբար չեն դիտեր և կամ զժուռք կը դանեն զայն գործադրել, լուսազայն արդիւնքի մը յանդիւր համար, ի մօսնաւորի առաջին տարիներուն մէջ:

Այս նկատումով է որ տարիներու երկարատեւ ուսուցնախորութիւններէ և փորձարկութիւններէ յետոյ պատրաստած ենք մանկական նուագախումբի այս դասընթացքը, ուր ուսուցիչներ պիտի դանեն անոր կութեան մասին անհրաժեշտ ծանօթութիւններ, անոր գործածութեան եղանակն ու ուսուցման տարրերը և այլն:

2) ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Այժմ դպրոցներուն մէջ գործածուած մանկական նուագախումբի գործիքներուն թիւը սահմանափակ է, մօտաւորապէս տասնեակ մը, թէպէտեւ հետզհետէ կը ներմուծուին նորանոր գործիքներ եւս, մասաւանդ այն տեղեր, ուր մանկական նուագախումբի գործածութեամբ աշակերտներու երաժշտական կարողութիւնը որոշ զարգացում մը ունեցած է:

Սկզբնական տարիներուն գործածելի գործիքներուն, թիւով վեց, բոլորն ալ միայն չափն ու կշռոյթը պահելու կը ծառայեն:

Երաժշտական կտորի մը կամ երգի մը բուն եղանակը կը նուագէ ուսուցչունին իր դաշնակով, երգչհոնով (օրկան) կամ ջութակով: Թէպէտեւ դաշնակը ամենէն աւելի յանձնարարելին է, տրուած ըլլալով որ նա իր կտորակ հնչականութեամբ ու նկարագրով ամենէն աւելի կը մօտենայ հարական (փըրքըշըն) գործիքներու: Միւս կողմէ կը ներկայացնէ առանձինն նուագախումբ մը: Հետեւ եալներն են մանկական նուագախումբի գլխաւոր գործիքները.

Ա. Խումբ

- 1) Տռանկիւն (Triangle)
- 2) Բամբիւն (Castanet)
- 3) Բոժոժ կամ զանգակիկ (Bell & Clapper - Clochette)
- 4) Դամբ կամ Թմբիկիկ (Tambourine)
- 5) Ծննդայ (Gymbal)
- 6) Թմբուկ (Drum)

Բ. Խումբ

- 7) Քսիլօֆօն (փայտայ) (Xylophone)
- 8) Թրեմօլօֆօն (մետաղայ) (Tremolophone)
- 9) Կրիսթալօֆօն (ապակայ) (Crystalophone)
- 10) Դաւնազանգակ (Carillon)
- 11) Արմօնիֆա (Harmonica)
- 12) Մրիհգ (Flute)
- 13) Փոդիկ (Piston)
- 14) Աֆֆօրսկօն (Accordeon)

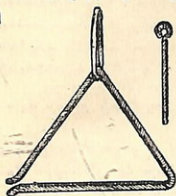
Գ. Խումբ (Երկրորդական գործիքներ)

- 15) Կկու (Cocou)
- 16) Սուլակ (Nightingale fife)
- 17) Չրնկչրնկ (Ratsche)

Սկիզբէն բաւականանալու է թիւ 1—6 գործիքներով, որոնք, ինչպէս յիշեցինք, բուն մանկապարտէզինն են: Հետզհետէ և յառաջիկային կարելի է մտցնել նոր և աւելի դժուար գործիքներ՝ թիւ 7—14, մասաւանդ մանկապարտէզի Ծաղիկ դասարանի, նախապատրաստականի և նախակրթարանի առաջին երկու դասարաններուն մէջ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Դասն զարդիքներէն ոմանք արդէն ծանօթ են մեր փոքրիկներուն, թերեւս նուէր ստացած ըլլալով կազանդի կամ այլ սօնական առիթներով իրենց ծնողքէն, իրրե խաղալիք:

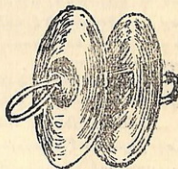
1

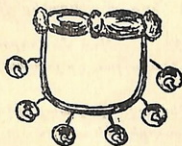
2

5

3

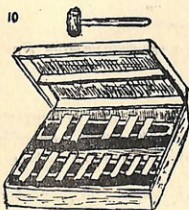
4

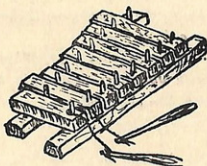
6

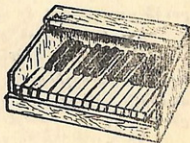
10

7

9

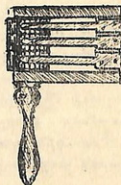
11

16

17

3) ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՌՈՒՄԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԵՒ ԶԱՆՈՆՔ ԲՈՆԵԼՈՒ ԵՒ ՆՈՒԱԳԵԼՈՒ ԶԵԻԵՐԸ

1) ԵՌԱՆԿԻԻՆ.— Եռանկիւնը հրկու մասերէ կը բաղկանայ. եռանկիւնածեւ մասն ու երկաթեայ ձողիկը: Ձախ ձեռքի ցուցամատով բռնել եռանկիւնածեւ մասը, որ կախուած է ալիքէ կամ ձգախէժէ լարէ մը (բարակ ու տոկուն դերձան մըն ալ կրնայ նոյն գործը տեսնել), և աջ ձեռքի ձողիկով զարնել եռանկիւնի խարսխին վրայ:

Եռանկիւններու ձայնը թեթեւ ու բիւրեղեայ է և կը յարմարի բոլոր եղանակներու: Կարելի է զանոնք գործածել լայնօրէն:

2) ԲԱՄԲԻՆ.— Բամբիւնը բռնել կոթէն աջ ձեռքով և ցնցում մը ընելու ձեւով շարժել: Լաւագոյն է այդ ցնցումի շարժումը ընել ձախ ձեռքի ափին վըրայ, որպէսզի չկտորի: Բամբիւնը փայտեայ գործիք մըն է և շատ դիւրաբեկ:

3) ԲՈԺՈԺ.— Բոժոժը որ ԶԱՆԳԱԿԻԿ ալ կը կոչուի, ունի փայտեայ մաս մը կիսաշրջանակի երկու ծայրերը միացնող: Երկու տեսակ կ'ըլլայ. ա) Զոյգ մը բոժոժներով պարզ տեսակը, և բ) Աւելի թիւով բոժոժներով եղածը: Երկուքն ալ կարելի է գործածել, թէպէտեւ վերջինը լաւագոյն է, երբ աշակերտներ վեց տարեկանէ աւելի են:

Բոժոժը պէտք է բռնել փայտեայ մասէն, բխմամտին և միւս մասնորուն միջեւ: Կը նուագուի ուժեղ ցնցումներով: Բոժոժի հնչիւնները լաւ կը յարմարին պարզ նախադասութիւններու (երաժշտական):

4) ԴԱՓ կամ ԹՄԻԿԻԿ.— Դափը կը բռնուի ձախ ձեռքով՝ փայտեայ շրջանակէն, ուղղահայեաց դիրքով մը: Կը նուագուի երեք տարբեր կերպերով:

ա) Աջ ձեռքի մատներուն ծայրովը թեթեւօրէն զարնելով,

բ) Աջ ձեռքի մատներուն յօդերովը հարուած տալով, զօրաւոր ձայն հանել տալու համար,

գ) Վեր բռնելով և ուժեղ ցնցումներ ընելով արագօրէն:

Դափը կրնայ գործածուիլ իբր օժանդակ թմբուկին. այս պարագային թմբուկի գաւազանով մը պէտք է զարնել:

Լաւ է այս գործիքը նուագել տալ աղջիկներուն:

5) ԾՆԾՂԱՅ.— Ծնծղան մետաղեայ (արույրէ) երկու ափսէներէ կը բաղկանայ: Իւրաքանչիւրը մէյակէ ձեռքով պէտք է բռնել ետեւի կաշիէ օղակածեւ մասերէն, բխմամտին և առաջին երկու մասնորուն միջեւ: Ծնծղան պէտք է ընտրել պղտիկ տեսակէն:

Կը նուագուի ծնծղաններէն մին բռնելով միւսէն քիչ վեր և ուղղահայեաց շարժումով մը իրարու բաղխելով և կամ ուղղակի իրար զարնելով: Կարելի է նուագել թմբուկի (և կամ ուրիշ) գաւազանով մը, զոյգ ծնծղաններէն միոյն եզերքին հարուածներ տալով: Ծնծղան գործածելի է աւելի-ուժեղ շեշտերու տեսն:

6) ԹՄԲՈՒԿ.— Թմբուկը կապով մը կը կախուի (կարելի է աշակերտին առջեւը փոքր աթոռի մը վրայ ալ դրուիլ) մարմնոյ առջեւի կողմը հօրիզոնական վիճակի մէջ, և երկու ձեռքերու, ափերը վեր, բխմամտներուն և ցուցական միջեւ թեթեւօրէն կը բռնուին երկու փայտեայ գաւազանիկներ, և հարուածներ կը արուին տափարակ մասին վրայ:

Թմբուկին արուած հարուածը պէտք է ըլլայ արագ և ցատքող, և երկու ձեռքերով փոփոխակի:

Այն պարագային որ թմբուկին ձայնը շատ թոյլ ելլէ, պէտք է վրայի պըտուտակներով ամրացնել:

Միւս գործիքներու մասին ծանօթութիւններ պիտի տանք հետզհետէ:

4) ՆՈՒԱԳԱՆՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱԾՈՒԵԼԻՔ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԹԻՆ ՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ

1) ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ ԹԻՒԷ

	15 հոգից խումբ	25 հոգից խումբ	35 հոգից խումբ
Ա. խումբ			
Թմբուկ	1	3	4
Եռանկիւն	4	6	8
Դափ (թմբկիկ)	2	3	4
Ծնծղայ	1	2	3
Բոժոժ	3	5	10
Բամբիւն	4	6	6
	15	25	35

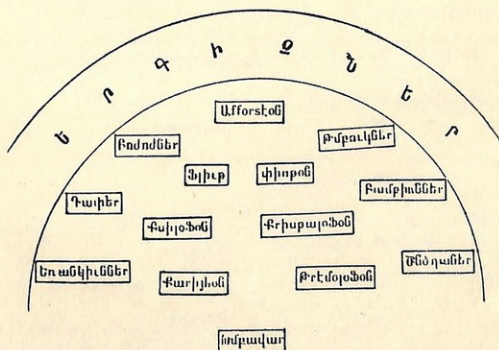
Բ. խումբ

Այս գործիքներուն թիւը մասնաւոր կանոնի մը կապուած չէ, կարելի է ուղղուած թիւով գործածել, եղանակին համաձայն:

Գ. խումբ

Իւրաքանչիւրէն երկու հատ կը բաւէ, ինչ ալ ըլլայ նուագախումբը բազկաջնող գործիքներուն թիւը:

2) ՆՈՒԱԳԱՆՈՒՄԲԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ

5) ԶԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐՈՒ (ՆՈՒԱ) ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԵՓՈՏՈՎ

Մանկական նուագախումբի գործիքները նուագելու համար, որոշ շրջանէ մը յետոյ, կը գործածուի մասնաւոր մեթոտ մը, որ կը կոչուի Տեւոդուքեան Մեթոտ կամ Տեւոդուքեան Լեզու:

Այս մեթոտով մանուկը կը սորվի կշռոյթի յատուկ բոլոր ծանօթութիւնները, գրեթէ բոլոր ձայնանիշները և ձայնահատները (զաղարները), նաև չափերու տեսակները, չեշտերը, եղանակը բաղկացնող երաժշտական նախադասութիւնները, հատուածները, եղանակներու գնացքը (շարժումը), երանգաւորումը եւայլն:

Տեւոդութեան մեթոտը չի սորվեցներ ձայնի բարձրութիւնը, որ խաղերգութեան (Սօլֆէժի) դասընթացքով պիտի սկսի, յետոյ:

Երբ խաղերգութեան սկսուի (Նախակրթարանի Գ. դասարանէն), ուսուցչի աշխատանքը մեծապէս դիւրացած կ'ըլլայ, աշակերտը տեւոդութեան մեթոտով արդէն ընտելացած և բաւական լաւ կերպով ծանօթացած ըլլալով երաժշտութեան ամենակարեւոր և դժուար մասերէն շատերուն, որոնք վերև ստորագծած ենք:

Այնուհետև ուսուցիչը, սկսեալ Նախակրթարանի Գ. դասարանէն, տաանց Գ. դասարանէն կրնայ նուիրուիլ աշակերտներու մէջ երաժշտական արատայայտիչ ձայնի կազմութեան, և խնամքով զբաղուիլ ձայնանիշներու բարձրութեամբ, տատնանքով, ձայնաշարներով, աւելի յետոյ ներդաշնակութեան կանոններով եւայլն:

Ինչ է և ինչպէս կը կիրարկուի սակայն տեւոդութեան մեթոտը: Այդ մասին անհրաժեշտ ու ամփոփ գաղափար մը տալէ առաջ, հասկնալի ըլլալու համար, ստորև կուտանք յիշեալ մեթոտով զբոսածուած ձայնանիշներու և լուսութեան նշաններու տեսակները, կարգու իրենց արժէքին համաձայն:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԶԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ԵՆ

	կը կոչուի Ամբողջ ձայնանիշ (Բոլորակ)
	» կէս » (Սպիտակ)
	» Գառորդ » (Սև)
	» Ութերորդ » (Միադրոշ)
	» 16-րդ » (Երկդրոշ)

ԼՌՌԻԹԵԱՆ ԳԼԽԱԽՈՐ (Դադաբ, Չայմահաս) ԶԵԱՆՆԵՐՆ ԵՆ

— ԿԸ ԿՈՆՈՒԻ ԱՄՐՈՂՆ ՉԱՅՈՒՆԱՄ

— » ԿԷՄ »

Դ » ԲԱՌՈՐՂ »

Կ » ՈՒԹԵՐՈՐՂ »

Կ » ՏԱՄՆԸՎԵՑԵՐՈՐՂ ՉԱՅՈՒՆԱՄ

0 = 5 — Ի

Ժ = 5 — Ի

Ջ = 5 Դ Ի

Լ = 5 Կ Ի

Ս = 5 Կ Ի

Հետեւեալ ցուցատախտակով ձայնանիշներու տեւողութեան համեմատական արժեքը տւելի ղիւրաւ հասկնալի կ'ըլլայ:

0 = Ամբողջ ձայնանիշ (Բոլորակ)

Ժ = Կէս » (Սպիտակ)

Ջ Ջ Ջ Ջ = ԲաւորՂ » (Սև)

Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ Լ = Ութերորդ » (Միադրոշ)

Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս Ս = 16-րդ » (Երկդրոշ)

Այս բաղադրական ցուցատախտակը յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ ինչու ձայնանիշներ կէս, Բաւորդ, Ութերորդ, Տասնըվեցերորդ կը կոչուին:

Տեւողութեան մեթոտը կիրարկելու համար ընդունուած է գործածել քանի մը ձայնաւորներ, անոնք են, ա, ե, ի, մէկ բախուամոց ձայնանիշին համար: Մէկ բախում կը նշանակէ ձեռքի կամ գաւազանի մէկ հարուած:

Իւրաքանչիւր բախում կը բաժնուի հաւասար մասերու, և այդ մասերուն կը յատկացուի սոյն ձայնաւորներէն մին:

Բախում մը կրնայ բաժնուիլ երկուքի կամ երեքի:

Երբ երկուքի կը բաժնուի երկուորական (binaire) բախում կը կոչուի և երկու ձայնաւորներ ա և ե կը գործածուին: Իսկ երբ բախումը երեքի կը բաժնուի երեքական (ternaire) բախում կը կոչուի և երեք ձայնաւորներ ա, ե, ի, կը գործածուին:

Հնչումի դիւրութեան համար սակայն յիշեալ ձայնաւորներու սկիզբը բաւական գիւր մը, (սովորաբար ք և ֆ) կ'աւելցուի. եթէ ձայնանիշ կայ, իսկ եթէ ոչ, միայն ձայնաւորը կը մնայ, այսպէս՝

1) ԵՐԿՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆՈՑ ՁԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐ

Անենք մէկ բախումի արժէք ունեցող հետեւեալ ձայնանիշները: Որոշ հասկցուելու համար սկսինք տասնըվեցերորդ ձայնանիշէն:

	=	Բա	Յա	Թէ	Ֆէ
	=	Բա	Յա	Թէ	—
	=	Բա	—	Թէ	Ֆէ
	=	Բա	—	ա (է)	Ֆէ
	=	Բա	—	Թէ	—
	=	Բա	—	ա (է)	—

Մէկ և մէկէ աւելի բախումի տեւողութիւն ունեցող ձայնանիշներ կը կարգացուին հետեւեալ կերպով:

o	=	թւււււ	ւււււ	ւււււ	ւււււ
♩.	=	թւււււ	ւււււ	ւււււ	
♩	=	թւււււ	ւււււ		
♩. ♩	=	թււււ (թ) ա թէ			
♩	=	թւււ			

2) ԵՐՐԱԿԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆՈՑ ՁԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐ

Առնենք նոյնպէս մէկ բախումի արժէք ունեցող հետեւեալ ձայնանիշները, սկսելով դարձեալ տառնովեցերորդ ձայնանիշէն:

	=	թւ	ձւ	թէ	ձէ	թի	ձի
	=	թւ	—	թէ	—	թի	—
	=	թւ	—	ւ(է)	ձէ	թի	—
	=	թւ	—	ւ(է)	—	թի	—
	=	թւ	—	թէ	—	է(ի)	—
	=	թւ	—	ւ(է)	—	ւ(ի)	—

Թէ՛ երկուորական և թէ՛ երրական բախումնոց ձայնանիշներ կարգալու տան, երբ բախումը բաղկացնող մասերուն յատուկ ձայնանիշներ չկան, արդէն եղած ձայնաւորը կ'երկարաձգուի, փոխանակ նորը աւելցուելու:

6) ԿՇՌՈՅԹ (ՌԻԹՄ) ԵՒ ԲԱԽՈՒՄ

Ուէ մէկը չէ կրցած կշռոյթի իսկական սահմանը տալ: Անիկա յատկութիւն մըն է, ուժ մը՝ խիստ նախնական և յաւիտենական որ սահմանի մը մէջ չէ կըրցած բանտարկուիլ: Բնութեան մէջ գոյութիւն ունեցող կշռոյթը՝ նման է երաժշտութեան մէջ եղածին: Յերեկի և դիշերուան, քունի և արթնութեան, ցանաքի և հունձքի, կեանքի և մահուան պարագաներ մշտապէս գոյութիւն ունեցող երեւոյթներ են, օրէնքի ու կանոնի մը ենթակայ, որով կը կառավարուի տիեզերքը և անոր մէջի աշխարհներն ու տարրերը:

Երաժշտութեան մէջ կշռոյթը հոգին է, արտին զտրկը, առանց որուն ուրիշ ամէն բան օտարորտի է: Պարզ նիւթերու — բախում, նախադասութիւն, շեշտ եւլն. — ուսուցողմը սկզբնական ու հիմնական միջոցները պէտք է ըլլան մասնակրին մէջ կշռոյթի զգացումն ու բնազդը մշակելու: Մտի զարնել, շեշտել, քալել, վազել, թեւերու շնորհալի շարժումներ և ամէն տեսակի պարի քայլեր, մասնաւորաբար մանկական նուագախումբի մեթոտիկ փորձերը խիստ օգտակար են կշռոյթի զարգացման և երաժշտական նախադասութեանց բաժանման:

Մանկան ռիթմիք զգացումները մշակելու կերպերը խիստ ընդարձակ են. մենք նկատի պիտի ունենանք միայն այն փորձերը, որոնք պիտի օժանդակեն մեզի, մանուկներուն սորվեցնելու երաժշտական լեզուի տարրերը: Եւ դէպի այդ նպատակը կը դիմենք Մանկական նուագախումբով եւ Տեւոդոսեան լեզուի դործածութեամբ:

Մանուկները հետաքրքրելու և այդ հետաքրքրութիւնը վառ պահելու համար լաւ կերպ մըն է մեր սորվեցնելիք նիւթերուն անձնաւորումը, որ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մանուկներուն սիրելի խաղը եղած է: Զայնադրութեան յատուկ ծանօթութիւնները կը սկսինք, օրինակի համար, տղայոց ըսելով թէ՝ «եղանակներ կան որ կը քալեն, կը վազեն, խոշոր քայլեր կ'առնեն, կը ցատքեն, կը պարեն, ուրիշներ կան որ քնանալու կ'երթան ևլն.»։ Այսպիսի ենթադրութիւններէ տղաք կ'ախորժին, բնակութիւն և անուն կուտան: Այս կերպով կը սկսինք սորվեցնել բախումներն ու ձայնանիշներու զանազան բաժանումները: Օրինակ՝ կրնանք ըսել

 = թա ա քալելու համար է

 = թա թլ վազքի համար է

 = թա Յա թէ Յէ արագ վազքի համար է

 = թա ա Յէ ցատքելու համար է

Կամ կրնանք ըսել նաեւ թէ՝

 = թա ա դանդաղ շոգեկառք մըն է

 = թա թէ քիչ մը աւելի արագ սակայն ճեպընթաց շոգեկառք մըն է

 = թա Յա թէ Յէ ճեպընթաց շոգեկառք մըն է:

Աշակերտները կը բաժնենք երեք շոգեկառքներու, ուսուցիչը դաշնակով կը նուազէ այլեւայլ ձայնանիշներ պարունակող ոեւէ հրահանգ կամ եղանակ, աշակերտները կը ջանան զանազանել թէ՛ որ տեսակ շոգեկառքն է նուազուածը:

— Ամբողջ ձայնանիշը կարելի է նմանցնել ճերմակ մազերով ծեր մարդու մը որ շատ դանդաղ կը քայլէ: Իր քայլը հազիւ կը տեսնուի: «Մինչ դուն (մանուկին կ'ըսենք) 4 քայլ կ'առնես, ան հազիւ մէկ քայլ կ'առնէ»:

— Կէս ձայնանիշին համար կրնանք ըսել թէ՛ «ծեր մարդ մըն է, բայց ձեռքը գաւազան մը կայ և մինչ դուն երկու քայլ կ'առնես, ան մէկ կ'առնէ»:

— Բաւորդ ձայնանիշը կը նմանցնենք փոքրերու քայլերուն:

Բաւորդ ձայնահատին համար կարելի է ըսել աշակերտներուն թէ՛ «երբեմն եղանակը կը կենայ հանգիստի համար, շատ պիտի յոգնինք եթէ կանգ չառնենք» եւայլն:

Այս և ասոր պէս նմանութիւններ մեծապէս կը դիւրացնեն ուսուցչին աշխատանքը, աշակերտներու հետաքրքրութիւնը կենդանի պահելով:

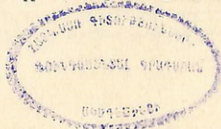
7) ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բախման մասին գաղափար տրուելէ յետոյ, նկատի ունենալու ենք որպէսզի իւրաքանչիւր երաժշտական խորհուրդ արտայայտուի որոշ հատուածով ու նախադասութեամբ: Նախադասելը երաժշտական ըմբռնման հիմն է: Ան է որ երաժշտական խորհուրդի միութիւնը կը ներկայացնէ, ոչ թէ բախումներն ու չափազանցները: Պարզ բախում գարնելը երաժշտութիւն չէ, մինչև իսկ բախումը ըլլայ եղանակով մը, իմաստ մը չի ներկայացնել: Անիկա ձև ու իմաստ ստացած կ'ըլլայ միմիայն այն ատեն՝ երբ դէպի որոշ նպատակ մը կ'ընթանայ, իր հետը ունենալով եղանակը:

Ունէ լեզուի մէջ փոքրիկներ կրնան կոկիկ նախադասութիւններ խօսիլ առանց հեզել կամ կարգաւ սորված ըլլալու: Այդպէս ալ երաժշտութիւնը պէտք է խօսուի նախադասութիւններով, ոչ թէ վանկերով կամ անհատ բառերով:

Երաժշտական նախադասութիւնները, բանաստեղծութեան նման, հաւասար երկայնք ունին: Անոնց յատկօրէն ըմբռնումը հիմնական գործն է, որուն վրայ պէտք է շինել բոլոր երաժշտական դաստիարակութիւնը:

Եթէ տղաք մարդուն «մեղմ եւ ուժգին, ուժգին եւ մեղմ» երաժշտական նշաններուն, առանց երաժշտական նախադասութիւններու մասին բան մը իմացած ըլլալու, անոնց նուազածութիւնը կ'ըլլայ մեքենական, և ունէ զգացողութիւն չեն ունենար՝ երաժշտական նախադասութեան կշռոյթի ընթացքին նկատմամբ: Գեղարուեստական արդիւնքներու հասնելու մասին ուսուցչին ունեցած խզճաճիտ աշխատանքները ի դերն պիտի ելլեն, որովհետեւ վերլուծումը կուգայ փորձառութենէն առաջ:

Թող աշակերտներ նախ ունենան փորձառութիւն մը՝ երաժշտական՝ ոճերու և շարժումներու մասին և երաժշտութիւնը ունինդրեն նախադասութիւններով, անկէ յետոյ անցնին չափի, բախումի բաժանումներու և ձայնագրութեան:

Նուագախումբի ամբողջ դասընթացին ուսուցչի հսկողութեամբ պէտք է կատարուին նախադասելու վարժութիւնները: Բոլոր հրահանգներու մէջ աշակերտներ պէտք է իմանան ու նուագեն երաժշտութիւնը պարզ նախադասութիւններով, այսպէս անգիտակցօրէն պիտի հասկնան թէ՛ նախադասութիւններով է որ երաժշտութեան իմաստը աւելի յստակ կ'ըլլայ:

Նախադասելու առաջին վարժութիւնները պէտք է շատ պարզ ըլլան, և գործածելի երաժշտական օրինակները կարճ և հաւասար երկայնքով: Որքան կարելի է նախադասութեան մը վերջաւորութիւնը պէտք է ըլլայ երկայն ձայնանիշներով, որպէսզի բաժանումները տեսանելի ըլլան:

Ուստի փափաքելի է որ մեր Նուագախումբի Դասընթացին հետեւելու ժամանակ ուսուցիչը ի մտի ունենայ և մեր ցոյց տուած փորձերով ուշադիր կերպով բացատրէ և սորվեցնէ երաժշտական նախադասութիւնները: Պարզ և յստակ նախադասութիւններ կը պարունակեն, թէ՛ մեղեդիի և թէ՛ կշռոյթի տեսակէտէ, ժողովրդական երգերն ու պարերը, և ճիշդ այս նկատումով մեր մեթոտին մէջ աւելի տեղ տուած ենք այսպիսի վարժութիւններու, վարժութիւններ՝ որոնք հայ ժողովրդական երգեր են, հայկական շունչով:

8) ԶԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ԽԱՒԱՔԱՐՏՆԵՐ

Գրատախտակն ու կաւիճը նեղացուցիչ են պզտիկներուն համար, միւս կողմէ գասադիքը չենք կրնար տալ անոնց ձեռքը, Մանկապարտէզի Բողոք, Կոկոն և Ծաղիկ գասարաններուն մէջ, նաև ձայնանիշներու գրութիւնը, ուսուցչին կողմէ, ժամանակ կ'առնէ և հաւաքօրէքական չլ տղայոց համար: Տղաք հաճոյք կ'առնեն այն բաներէն, որոնք իրենք անձամբ կրնան ընել, նաև աւելի լաւ կը հասկընան այն նիւթերը, որոնք կրնան չօչափել և գործածել:

Ուստի այս նպատակին համար սովորութիւն եղած է գործածել ԶԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ԽԱՒԱՔԱՐՏՆԵՐ: Այս խաւաքարտներէն իւրաքանչիւրին վրայ կայ ձայնանիշ մը կամ ձայնանիշներու խումբ մը որ բախում մը կամ աւելի կ'արժէ: Սոյն խաւաքարտները կը գրուին այս նպատակին յատկացուած տախտակի մը վրայ:

Տղաք զանոնք կը շարեն անձամբ, ըստ եղանակի կշռոյթին և ուսուցչուհին սխալները կը սրբագրէ անմիջապէս: Զմոռնանք թէ՛ պզտիկներ շատ կը սիրեն ամէն բան անձամբ շինել ու փորձել, խաւաքարտներու գործածութիւնը աշակերտները նաև կը վարժեցնէ մեկ ակնարկով ընթերցումի (Sight-reading): Խաւաքարտներու զբաղմունքը նման է Զրեօպէլեան նուէրներու գործածութեան:

Ձայնանիշներու խաւաքարտները կրնան գործածուիլ նաև ականցի վարժութեանց փորձերուն համար: Տղաք կը նստին շրջանակաձև, խաւաքարտները մէջտեղ սփռուած: Ուսուցչիչը երաժշտական պարզ նախադասութիւն մը մէկ կամ երկու անգամ կը նուագէ, և փոքրիկներ խաւաքարտները կարգի կը բերեն ըստ այնմ: Ամէն մէկ աշակերտ կը ջանայ ամենէն կանուխ պատրաստել նուագուած կտորը:

Ձայնանիշներու խառաքարտներ պատրաստ կը ծախուին և կ'ունենան հետեւեալ զանազան ձեւերը.

9) ՇԵՇՏԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԱՓԵՐՈՒ ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Ձափերու բաժանումները պէտք է գտնել ջանալ ՇԵՇՏԵՐՈՒ միջոցաւ: Այս նպատակին համար պէտք է ընտրել բախումներն ու չեղտը որոշ ու կանոնաւոր եղանակներ: Տղաք շուտով պիտի նշմարեն որ բոլոր բախումները նոյն զօրութիւնը չունին և երաժշտութիւնը բախումներէ և նախադասութիւններէ զատ ուրիշ բաժանումներ եւս ունին:

Տղայոց համրել տալով անոնք կը գտնեն որ երաժշտութիւնը թուարանութեան պէս համրանքով է, թէ կարգ մը ձայնանիշներ աւելի կարեւոր են քան ուրիշներ, թէ զօրաւոր ձայնանիշներ իրարու կը յաջորդեն որոշ հնաւորութեամբ և կանոնի մը համաձայն: Եթէ այս բաժանումները աշակերտաց ցոյց չտրուին և իրենք անձամբ կարողանան գտնել, ուսուցչուհիին նուագածութիւնը ուշադիր մտիկ ընելով, շատ աւելի լաւ և օգտակար կ'ըլլայ, սակայն այս կարելի կ'ըլլայ միայն երբ աշակերտներ բախումի և նախադասելու վարժութեանց մէջ բաւական յառաջացած են:

Ամէն նոր ծանօթութիւն աշակերտին պէտք է սորվեցուի փորձերով, փորձեր՝ որոնք ըլլան իր իսկ կողմէ: Կը նուագենք (2/4) երկրախումբ չափով վարժութիւններ: Զօրաւոր բախումները զգալի ընելու համար գրատախտակին վրայ կը գրենք 1 2, 1 2, 1 2, առանց չափագծի: Թիւ մէկերուն տակը գիծ մը կը քաշենք և փորձել կուտանք

- 1) Ծափ զարնել տալով թիւ մէկերուն ժամանակ,
- 2) Իրենց նուագարաններով նուագել տալով թիւ մէկերը,
- 3) Գործիքի մը նուագել տալով միայն զօրաւորները (օր. ծընծայի կամ թմբուկի), միւսները կը նուագեն տկար բախումները:

Նոյն փորձերը կարելի է ընել տալ (3/4) եռաբախում չափերու համար 1 2 3, 1 2 3, 1 2 3: (4/4) քառաբախում չափերը երկրորդական չեշտեր եւս ունենալնուն թուանշանները հետեւեալ կերպով կը նշանակենք. 1 2 3 4, 1 2 3 4, 1 2 3 4. երկու դիժ կը քաշենք թիւ մէկերուն տակ և մէյ-մէկ դիժ՝ թիւ երեքներուն տակ, կրնանք փորձել օրինակի համար, ա) Թմբուկներուն և ծնծղաներուն նուագել տալով առաջին բախումները և միւս գործիքներուն՝ երրորդը, բ) Եռանկիւններուն նուագել տալով բոլոր բախումները, մինչ թմբուկներն ու ծնծղաները կը նուագեն առաջինը և դափերը, թոփոսներն ու բամբիւնները՝ երրորդը:

Այս փորձերով ըստ բաւականի վարժութիւն ունենալէ յետոյ աշակերտներուն ընել կուտանք չափերու բաժանումները, չափագիծեր քաշել տալով: Չափերու վերածման առաջին վարժութիւնը ըլլալու է քառորդ ձայնաճիւղերով, անկէ յետոյ գործածելու է ուրիշներ: «Ռրքան Թա Թէներ կրնանք դնել չափի մը մէջ» եւլն, հարցնելով սորվեցնելու է: Հետզհետէ աւելցնելու է ձայնանիշներու խառն տեսակներ: Երբեմն ուսուցչուհին քանի մը չափագիծեր սխալ կը դնէ և աշակերտներուն սրբադրել կուտայ:

10) ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՌՈՒՄԲԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ

ՆՇԱՆԱՑՈՅՑՆԵՐ ԵՒ ԳՈՅՆԵՐ

Եղանակի մը նուագածութեան համար գործիքներու բաժինները ցոյց տալու հին գրելակերպ մը կայ, ըստ որում ամէն մի գործիքի յատուկ նուագութիւնք ձայնանիշները կը դրուին առանձին տողի մը վրայ: Սակայն այս կերպ գրուածք մը թէ՛ յատկօրէն և ամբողջապէս ցոյց չի տար եղանակին ընթացքը, և թէ՛ ընդարձակ տեղ կը գրուէ, և դժուար կ'ըլլայ եղանակ մը ամբողջութեամբ նշադարձակ տեղ մը գտնել դասարանին մէջ: Ուստի չփոթութեան տեղի չտալու, դիւրին և մէկ ականարիով հասկնալի ընելու համար հրահանգի կամ եղանակի մը մէջ գործիքներուն պատկանող մասերը, սովորութիւն եղած է իւրաքանչիւր գործիքին համար գործածել մասնաւոր նշանացոյցներ և գոյներ: Հետեւեալներն են գործիքներուն համար գործածուած նշանացոյցներն ու գոյները.

Եռանկիւններու նշանացոյցն է	△	գոյնը	կանաչ
Բոժոժներու	»	»	կապոյտ
Դափերու	»	»	գոց կապոյտ
Ծնծղաներու	»	»	բաց կարմիր
Բամբիւններու	»	»	նարնգագոյն
Թմբուկներու	»	»	սեւ
Վսիլօժօններու	»	»	»

Մերալաձօններու նշանացոյցն է՝

Քրիստալօձօններու " »

Դաւանազանգակներու " »

Աfforsեոններու " »

Սրիգներու " »

Փողիկներու " »

Աւմոնիքներու " »

Կկուներու " »

Սուլակներու " »

Չընկչընկներու " »

գոյնը սեւ

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

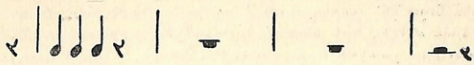
" "

" "

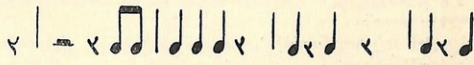
Աւելի յստակ գաղափար մը տալու համար ստորեւ ցոյց կուտանք նախ հին Գրեկներպը, յետոյ նորը:

Ա. Հին

Ծննդաներ

Եռանկիւններ

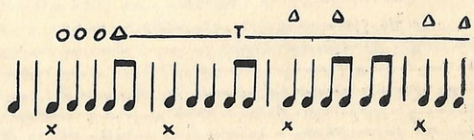
Դափեր

Թմբուկներ

Բ. Նոր

Ինչպէս վերեւ կը տեսնուի, գործիքներու այս նշանները իրենց յատուկ գոյներով կը գրուին նուագուելիք ձայնանիշներուն վրայ, բացի թմբուկներէն որոնք, սովորութիւն եղած է, օտար ղենի, Եղանակին կշռոյթը ներկայացնող բոլոր ձայնանիշները կը գրուին, եթէ մինչև իսկ նուագարաններէն բոլորն ալ մասնակից չըլլան։ Այս կերպով աղաք կը տեսնեն ինչ որ կը լսեն եւ կը լսեն ինչ որ կը տեսնեն։

11) ԽՄԲԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շրմտօտական Նոր Մեքոսի դասընթացքին մէջ մեր նշանակած փորձերը նըպատակ ունին ռիթմով հաստատուն հիմ մը պատրաստել երաժշտական շէնքին կառուցման համար։ Այդ վարժութիւնները նաեւ կը զարգացնեն մանուկներու մտքի կեդրոնացումը, ձայնանիշներու տեղողութեան համեմատական արժէքը, տարրական գաղափար մը կուտան եղանակներու գնացքին ու երանգաւորման նկատմամբ, կը սորվեցնեն չափերու բաժանումն ու շէշտերը, երաժշտական նախադասութիւնները, նաեւ մանաւանդ պատեհութիւն կուտան խմբավարելու կարողութեան մշակման։

Լեզուի մէջ հեգելն ու քերականական օրէնքները բաւական չեն գրական հասկողութիւն մը ունենալու համար, նոյնն է նաեւ երաժշտութեան մէջ։ Էականը անձամբ արտայայտուելի գիտնալն է լաւ երեւակայութեամբ ու ճոխ բառավերքով։

Մանկական նուագախումբի մէջ մանուկներուն պէտք է տանք ինքնաստացալ տալիս պատեհութիւն, և այս կ'ըլլայ խմբավարութեան փորձերով։

Խմբավարութեան շրջանը երկու գլխաւոր մասերու կրնանք բաժնել։ Առաջին Շրջանին՝ ուսուցչուհին է որ կը նշանակէ խմբավարը, լաւագոյն աշակերտներու մէջէն, նաեւ կ'որոշէ իւրաքանչիւր նուագարանին նուագելիք մասերը, ըստ երաժշտական նախադասութիւններու, անոր թելադրութեամբն ու առաջնորդութեամբը կը կատարուի եղանակի կամ վարժութեան մը գնացքն ու երանգաւորումը։

Իսկ երկրորդ Շրջանին՝ աշակերտներն են որ կ'ընտրեն իրենց խմբավարը և ան, մտիկ ընելով և ուշադիր հետեւելով ուսուցչուհին նուագած կտորին, կ'որոշէ և կը կատարէ այն մասին բաները՝ զոր ուսուցչուհին կ'ընէր առաջին շրջանին։ Խմբավարը այս մասին յաճախ կը խորհրդակցի իր ընկերներուն հետ, անոնց կարծիքը եւս ունենալու համար։ Բախումի և նախադասելու վարժութիւն, շարժումներու փոփոխութիւն, շէշտերու գործածութիւն, առանձին կամ հաւաքական նուագածութիւն, այլ և այլ նուագարաններու համանուագ գործածութիւն, ուժեղացում և մեղմացում, արագացում և դանդաղեցում և ինչ, խմբավարին պարտականութիւնը կ'ըլլայ։

Այս վերջին պարագային յաջողութիւնը կախեալ է երաժշտութեան ընտրութենէն։ Երաժշտական կտորը իր բոլոր մասերով արժէքաւոր ըլլալու է, նաեւ իր կազմուածքով յստակ, հակադրութիւններ պարունակող, նախադասութիւնները որոշ և հաւասար երկայնքով, շէշտերը զգալի և յիշողութեամբ սորվելու համար գիւրդմբանի։ Յաջողութեան պայման է նաեւ որ աշակերտներ նուագախումբի վարժութեանց և երաժշտական ծանօթութեանց մէջ բաւական յառաջա-

ցած ըլլան: Այս կարելի է միայն նախապատրաստականէն սկսեալ նախակրթա-
րանի առաջին երկու դասարաններուն մէջ:

Խմբավարը կը կայնի խումբին ճիշդ գիմացը, դետնէն 20-30 հարիւրե-
րորդամէթը բարձրութեամբ տեղի մը վրայ: Նուագածութեան ընթացքին իր
ձեռքին մէջ կ'ունենայ թեթեւ գաւազանիկ մը, որով բախում կուտայ. ձախ ձեռ-
քը կը գործածէ եղանակին արտայայտութիւն տալու համար: Գաւազանը կը բռնէ
աջ ձեռքի բթամատին և երկու առաջին մատներուն (ցուցամատ և միջնեմատ)
միջև, թոյլ կերպով:

Թէ՛ դաշնակահարը (ուսուցչուհին), թէ՛ նուագախումբի մասնակցողները
և թէ՛ երգիչները (եթէ եղանակը երգ մըն է) կը հետեւին խմբավարի ցուց-
մունքներուն:

Տղայոցմէ ոմանք բնական տաղանդ մը կ'ունենան խմբավարութեան, ու-
րիշներ անընդունակ կամ անհամարձակ են, սակայն ամէնքն ալ կը սիրեն փոր-
ձել: Դասի մէջ պատենութիւն տալու է որ բոլորն ալ փորձեն: Սխալներ ընելով
անոնք կը սորվին վարել նուագախումբը:

Այս պատենութիւնը կը արուի առօրեայ դասապահերու մէջ, իսկ հանդի-
սութեանց և այլ պաշտօնական պարտաւանդուն՝ ղեկավարութիւնը վստահելու է
կարող և վարժ տալակերտաց:

12) ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԻ ՓՈՐՁԵՐ

Նախ քան տեղողութեան մեթոտով ձայնանիշներու ընթերցումին սկըս-
ուիլը, ի մասնաւորի Մանկագարտէզի սկզբնական տարիներուն մէջ, յաճախ
թողելու է տղաքը որ քանի մը վայրկեան կատարեալ ազատութեամբ նուագեն
ու մտիկ ընեն երաժշտութիւնը: Ոմանք բախումը պիտի տան ճշգրէն, ուրիշ-
ներ կ'ընոյթին պիտի հետեւին դանդաղօրէն և լին: Ամենուն համար անիկա պիտի
ըլլայ հաճոյքի և արտայայտութեան առիթ մը, և ուսուցչուհին պատենութիւն
պիտի տայ հասկնալու տղայոց երաժշտութեան մէջ ունեցած կարողութեան աս-
տիճանը:

Իսկ երբ Յրաժեսական Նոր Մեքոսի ձայնանիշներու ծանօթութեանց բաժնին
սկսուի, դասին առաջին մասը պէտք է յատկացնել ձայնանիշներու ընթերցումին,
պահանջուած տեղողութեամբ: Դասին երկրորդ մասը, յետոյ, կը յատկացուի նը-
ւագախումբի փորձերուն, գործիքներով:

Պէտք է իւրաքանչիւր գործիքին առանձին փորձեր կատարել: Փորձի ժա-
մանակ ոնէ մէկը անուշադիր պէտք չէ ըլլայ: Խումբին բոլոր կորովը կեդրոնա-
նալու է եղանակին անխալ գործադրութեան վրայ: Նուագարանի մը փորձը ե-
ղած ժամանակ միւսներուն շահագրգռութիւնը կարելի է պահել ծափ զարնել
առով կամ ձայնանիշները Թա Թեով կարգացնելով:

Այսպիսի փորձեր աչքը կը վարժեցնեն բոլոր գործիքներու նուագելիք
մասերը յատկօրէն զանազանելու, նաև ապահովութիւն կուտան առանձին ու
շահուն նուագածութեան:

Իւրաքանչիւր նուագարան առանձին շատ լաւ սորվեցնելէ յետոյ միայն հա-
ւաքական փորձերուն սկսելու է:

Իբր ընդհանուր կանոն՝ տղաք սորվելու են ոչ թէ միայն իրենց նուազա-
բաններուն բաժինները նուազել, այլ նաև միւսներունը, նուազախմբագրուած
կաորին սմբողջութիւնը, և այս կ'ըլլայ իրենց նուազած գործիքները երբեմն
փոխելով:

Երբ նուազախումբի մասնակցողներուն կարողութիւնները զարգանան
զանազան նուազարաններու վրայ, այն ատեն խումբը շատ արժէքաւոր կ'ըլլայ:
Այլևս եղանակները կարելի է այնպէս նուազախմբագրել որ ունենան զժուար
անցքեր, զարդեր, յանկարծակի վերակառններ, զաղարներ եւլն:

Երբ խումբը յաջողած է առանց սխալի կատարել նուազախմբագրուած կը-
տոր մը, հետզհետէ երաժշտական ուրիշ ձեւերու փորձեր կատարելու է. ինչպէս
Գնացք (Mouvement), Երանգաւորում (Nuance), Երագում (Accelerando), Դան-
դաղեցում (Rallentando), Նուաղեցում (Diminuendo կամ Decrescendo), Աճե-
ցում (Crescendo) եւլն:

13) ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նուազախմբագրուած կաորները ըլլալու են թէ՛ ծանօթ և թէ՛ անծանօթ
եղանակներ: Անծանօթ ըլլալը կարեւոր է մէկ ակնարկով (sight-reading) նուա-
զածութեան վարժուելու համար:

Աշակերտներն ալ պէտք է կատարեն նուազախմբագրութիւն, ուսուցչու-
հին հակողութեամբ: Այս թէպէտեւ զժուար կը թուի, սակայն խիստ օգտակար
է և հաճելի աշակերտաց համար: Կարելի է առանձին կամ հաւաքաբար ընել տալ:

Նուազախմբագրութեանց ընթացքին հետեւեալ կէտերը ի մտի ունենալու է.

1) Սկիզբէն, որքան կարելի է, պէտք չէ երկայն եղանակներ նուազա-
խմբագրել:

2) Եղանակին երաժշտական նախադասութիւնը և անոր ձեւը շատ պարզ
ըլլալու է:

3) Կազմուածքը կշռաւոր (ռիթմիք) ըլլալու է: Հանգարտ եղանակներ չեն
յարմարի մանկական նուազարաններուն. հետեւաբար սխալ պիտի ըլլայ երբ
ամէն եղանակ յարմարցնել ուղենք:

Գործիքներու նկարագիրը փայլուն և զուարթ է: Անոնք չենտեր կ'ընեն,
սակայն չեն կրնար երկարատեւ ձայն պահել: Այս գործիքներուն գիծը ուղղա-
հայեաց է, ոչ թէ հորիզոնական:

Նուազելու համար ամենաբարձրին են բոժոժները, բայց չափի սահմանը յըս-
տակօրէն ցոյց կուտան եռանկիւնները, բամբիւնները և քմբուկները: Ծնողաները
քիչ գործածելու է և երբեք՝ արագ բախումներու համար, ինչպէս Թա, Փա, Թէ,
Ֆէ և Թա ամէն:

4) Ժողովրդական երգեր, պարերգներ և քայլերգներ յարմար կաորներ կը
պարունակեն ըստ բաւականի: Անոնց մէջէն ընտրելու է յարմարագոյնները:

5) Նուազախմբագրութեան ժամանակ նայելու է որ նախադասութիւնները
որոշակի տեսանելի ըլլան:

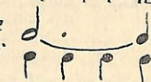
6) Գործիքի մը նուագելիք, նաև չնուագելիք մասերը ամբողջութեամբ նշանակելու է: Յետոյ աւելցնելու է ուրիշ գործիքներ եւս, ճշգրիտ ու զետեղելով անոնց նուագելիք շէշան ու ձայնանիշները:

7) Ամենէն յետոյ նշանակելու է թմբուկներու մասը: Թմբուկները նուագախումբի բամբ ձայնն են:

8) Երկձայն նուագախումբ ալ կարելի է ըլլալ: Երկձայն կ'ըլլայ երբ թմբուկը հետեւի բամբի, իսկ միւս գործիքները՝ առաջին ձայնի կշռոյթին:

Այս պարագային բամբի բաժինը կը գրուի միասին տակը, և եթէ պէտք ըլլայ, անտարակոյս նախընտրելի ալ է, տարբեր գոյնով գրելու է:

9) Եթէ եղանակին մէջ Թաա, աա կամ Թաա, աա, աա գտնուին և թմբուկը իւրաքանչիւր բախման պիտի զարնէ, այն ատեն թմբուկի մասը գրելու է առանձին բախմաւ ցոյց տուող ձայնանիշներով, օրինակ՝

10) Նաև կարելի է Ա. ձայնին մէջ զարդեր աւելցնել, այն ատեն այդ ձայնանիշները փոքր ու գունաւոր գրելու է, օր.

11) Ընտրուած եղանակներու մէջ երբ գնացքի փոփոխութիւն մը ըլլայ, լաւ տպաւորութիւն կ'ընէ:

12) Նուագախմբագրուած կտորին ձեւը որոշակի տեսնուելու է: Եթէ դաշնակի սոլօ մը ըլլայ զանազանութիւն մը եղած կ'ըլլայ:

13) Այն եղանակները որ չորս չափով են, շատ հաճելի կ'ըլլայ երբ նմանութիւն ունեցող անցքերը կամ կրկնումները դաշնակի հետ նուագուին փոխն ի փոխ:

14) Որքան կարելի է ամէն գործիքի բաժին տալու է: Տղաք համբերութիւն չեն ունենար հետեւելու նուագին, երբ իրենց նուագարանին նուագելիք մասը միայն վերջաւորութեան մէջ է:

14) ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԱԳՐՈՒԱԾ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐՈՒ ԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԳՐՈՒՄԱՌՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նուագախմբագրուած կտորները պէտք է գրուին մասնաւոր մեծ ու ճերմակ խաւաքարտներու վրայ: Խաւաքարտին երկայնքը մէկ մէթր և լայնքը 70 սանթիմ ըլլալու է: Այս առթիւ հետեւեալ կէտերու ուշադրութիւն դարձնելու է:

1) Գրելու է չիտական մեկանով, որովհետեւ աւելի պարզ կ'ըլլայ և դիմացկուն քան սովորական մեկանը, չափադիմերուն և ձայնանիշներուն համար:

2) Գործիքներու ինքնայատուկ գոյնները հարկ չկայ մեկանով գրելու, գունաւոր կաւիճներն ալ նոյն գործը կրնան տեսնել:

3) Ուշադիր ըլլալու է գրուածքի համաչափութեան, այսինքն տեղերու և ձայնանիշներու իրարմէ ունեցած հեռաւորութեան:

4) Չորս երաժշտական նախադասութիւններու համար պէտք է քաշել չորս հաւասար գիծեր: Ջանալու է մէկ գծի վրայ նախադասութիւն մը սկսիլ ու վերջացնել: Այս կերպով կտորի մը ձեւը որոշակի տեսանելի կ'ըլլայ:

5) Խաւաքարտի վրայ այս կերպ գրութիւնը թէպէտեւ բաւական ժամանակ կ'առնէ, սակայն անօգուտ աշխատանք մը չէ, որովհետեւ քանի մը տարիներ կա-
րելի է անաղարտ պահուել ու գործածուել:

6) Նուագացոյցի (խաւաքարտի վրայ նուագախմբադրութիւնը գրուած պատրաստ եղանակ մը) վերի կողմը, դէպի ձախ անկիւնին վրայ նշանակել մաս-
նակցող նուագարանները իրենց նշանացոյցով ու գոյներով, որպէս զի մէկ ակ-
նարկով տեսնուի թէ՛ ո՛ր գործիքները մասնակցութիւն ունին նուագացոյցին մէջ:

7) Նուագացոյցին ետեւը նշանակել երաժշտական կտորին աղբիւրը, զեր-
քին անունն ու էջը:

8) Թուղթէ՛ն ունելիներ՝ օգտկներով օգտակար են, եթէ նուագացոյցները
պիտի կախուին, անոնք խաւաքարտը չեն պատներ:

9) Այն նուագացոյցները որ չեն գործածուիր, պէտք է պահուին մասնա-
ւոր պահարանի մը մէջ:

10) Հանդիսութեանց և այլ ցուցադրութեանց պարագաներուն նուագացոյ-
ցը կը գործածէ վարիչը, իսկ իւրաքանչիւր գործիքի համար խաւաքարտի վրայ
մասնագրութիւն կ'ըլլայ միայն այդ գործիքին նուագելիք մասերը նշանակելով:
Այս առթիւ եղանակը ամբողջութեամբ պէտք է ձայնագրուի, որպէս զի նուա-
գողը բաժին չունեցած պարագային ալ հետեւի ընդհանուր նուագին:

11) Պէտք է գործածել գրականներ նուագախումբի բոլոր գործիքներուն
համար առանձին:

15) ՆՈՒԱԳԱՅՈՅՅՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Նուագացոյցը տրագորէն և մաքուր կերպով պատրաստելու նաև ձայնա-
նշիչներու մեծութեան միակերպութիւնը և չափադիմերու երկայնութիւնն ու հե-
ռաւորութիւնները պահելու համար հետեւեալ թելադրութիւնները օգտակար են:

1) Նախ հաստ գրչածայրով մը ձայնանիշները շրջագծելու և չափադիմե-
րուն համար կէտ մը դնելու է: Ճերմակ (ամբողջ և կէս) ձայնանիշներու համար
մատիտով փոքր գլիծեր աւելցնելու է, վերջէն սև ձայնանիշ կարծելու սխալում-
քը չունենալու համար, օրինակ՝

♩ ♩ , 0 0 0 0 , 0 0 0 0 , 0 0 0 0

2) Նկարչի վրձնով այս ձայնանիշները լեցնելու է:

3) Երբ բոլոր վիշ չորնայ, բոլոր չափադիմերն ու ձայնանիշներու գլիծերը
քաշելու է քանակով մը:

4) Յետոյ միացնել Տրդ կամ 16րդ ձայնանիշներու դրօշիկները և աւելցնել
կէտերը՝ եթէ կան:

5) Ձայնանիշներու վրայ գետեղել, հետզհետէ՝ գործիքներու բաժինները ի-
րենց նշանացոյցներով և գոյներով (կաւիճով կամ մկանով):

6) Եթէ գործիք մը ձայնանիշ աւ ձայնանիշ պիտի նգագէ կշռոյթը, շա-
րունակական գիծ մը քաշել այդ գործիքին գոյնով: Յաջորդ տողին կամ նախա-
դասութեան սկիզբը պէտք է դնել կրկին՝ գործիքներուն նշանացոյցը: Ուրիշ
խօսքով՝ գունաւոր գիծ մը եթէ կտրուի, նախադասութեան մը փոփոխութեան
կամ լռութեան նշանի (ձայնահատ) մը պատճառաւ, պէտք է այդ գործիքին նշա-
նացոյցը կրկնել նոր գծին սկսուած տեղէն:

Ուսուցիչներու համար այսքան ծանօթութիւններով կը բաւականանա՞նք. իւ-
րաքանչիւր դասին, հետզհետէ, պիտի տանք անհրաժեշտ թելադրութիւնները:

ՆՈՐ ՄԵԹՈՏ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

Ա. ՇՐՋԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՒՈՒՄԲ

Ա. Մ Ա Ս

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՋԻ ԲՈՂԲՈՋ ԵՒ ԿՈԿՈՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ
ՈՒՍՈՒՑՋԻ ԱՌԱՋ ՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲ

Ա. ԴԱՍ. Բախման փորձեր ձեռնհրով - Երկրախում (2/4), Եռաբա-
խում (3/4), Քառաբախում (4/4) չափեր:

Բ. ԴԱՍ. Բախման փորձեր նուագադրանքներով:

Գ. ԴԱՍ. Վարժուրթիւններ՝ բախում սալու, նուագադրանքներ նանչ-
նալու եւ նեղապանութեամբ սկսելու:

Դ. ԴԱՍ. Վարժուրթիւններ՝ խմբավարին նետելու, զնացփի եւ տար-
բեր տեղութեամբ բախումներ նանչնալու:

Ե. ԴԱՍ. Ուժգնութեան փորձեր:

Չ. ԴԱՍ. Խմբավարութեան փորձեր:

Ի. ԴԱՍ. Նախադասելու վարժուրթիւններ:

Լ. ԴԱՍ. Հաւաքական նուագադրութեան փորձեր:

Ա. Շ Ր Զ Ա Ն

Ա. Դ Ա Ս

Բախման փորձեր ձեռնարկով

Աշակերտներ իրենց տեղերուն վրայ ուղիղ դիրքով կը կայնին, «պաս-
րաս» հրամանը արուելուն պէս բոլորին աջ ձեռքերը վեր կը տարուին, ուսե-
րու հաւասար բարձրութեան, սկսելու համար փորձերու:

ա) ԵՐԿԲԱՍՈՒՄ ՁԱՓ (2/4) — վար եւ վեր

Երկբախում չափի մէջ առաջին բախումը միշտ դեպի վար շարժում մըն է:
Ուսուցչուհին երբ մեկ կ'ըսէ, աղաք իրենց ձեռքերը վար կ'իջնեն, երկու ըս-
ուած պարագային՝ վեր կը վերցնեն: Փորձելու է այսպէս կրկին և կրկին համ-
րանքով՝ 1 2, 1 2, 1 2, 1 2|| հետզհետէ համրանքը դադարեցնելով
միայն վար վեր| վար վեր| վար վեր| վար վեր|| ըսելու է: Անկէ վերջ ուսուց-
չուհին դաշնակով (կամ ուրիշ քործիքով) կը նուագէ հետեւեալ վարժութիւնը,
և աշակերտներ 1 2, 1 2, համրելով ձեռքի բախման շարժումները կ'ընեն
և դաշնակին կը հետեւին:

փերու նման: Ապա հետեւեալը դաշնակի ընկերակցութեամբ համրել բախում տալով:

դ) ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆՑ ՂԵՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իւրաքանչիւր հրահանգի վերջաւորութեան ամենայաջող աշակերտը խմբավար կ'ընտրուի և անունը կը գրուի գրառախտակին վրայ, ինչ որ մեծ պատիւ մըն է անոր համար: Անունը գրուած կը մնայ, անոր ղեկավարութեան տակ փորձերը կրկնուած միջոցին: Յանձնարարելի է ամէն նոր հրահանգի համար նոր խմբավար մը ընտրել և այսպէս շատերուն պատահութիւն տալ ղեկավարելու:

Խիստ ուշադիր ըլլալ որ վերի երեք բախման փորձերը ըլլան ճիշդ ու համապատասխան:

Բ. Դ Ա Ս

ԲԱՆՄԱՆ ՓՈՐՁԵՐ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՎ

Առաջին դասի երեք հրահանգներն ալ կրկնելու է մանկական նուագարաններով, նուագարաններու նաև զանոնք բռնելու ձևերուն մասին՝ Գրքոյկիս ներածութեան բաժնին մէջ անհրաժեշտ բացատրութիւնները տուած ըլլալով աւելորդ կը նկատենք անգամ մըն ալ յիշել:

Հետագայ վարժութիւններու ընթացքին ուսուցչուհին նախ նուագարանի մը անունը և բռնելու ձևը, իր կարգին, կը սորվեցնէ և յետոյ կը սկսի անոնցմով փորձերու: Ստորև կուտանք անոնցմով բախում տալու կերպերը:

1. ԲՈԺԺՈՆԵՐ (Չանգակիկ)

Պատշաճ դիրք, նուագի սկսելէ առաջ.— Բոժոժները վերցնել ուսի բարձրութեան և այդ գիրքի վրայ սպասել գոցուած ձեռքերով, մասներու յօդերը դէպի գուրս:

Նուագածութիւն.— ա) Երկբախում (2/4) չափերու հրահանգները նուագելու համար պէտք է առաջին բախման նախաբաղուկով բոժոժները վար իջեցնել և երկրորդին՝ դառտակի մեղմ ցնցում մը ընել:

բ) Նուարախում (3/4) չափերը նուագելու համար, առաջին բախման նախաբաղուկը վար, և միւս երկու բախումներուն՝ դառտակի երկու ցնցումներ:

գ) Դառախում (4/4) չափերուն չարժումը կ'ըլլայ, առաջին վար և միւս երեքը՝ դառտակի երեք մեղմ ցնցումներ ընելով:

Այս վարժութիւններու ընթացքին, իւրաքանչիւր չափ վերջանալէ յետոյ, նոր չափի սկսելէ առաջ ձեռքը ուսին քով իր նախկին պատրաստ դիրքը կ'առնէ արագօրէն:

Բոլոր աշակերտներն ալ առանձին կամ հաւաքաբար կը փորձեն: Լուսագոյնները կ'ընտրուին իրր բոժոժ նուազողներ և կը կենան, խմբական նուագի ընթացքին բոժոժներուն յատկացուելիք տեղը: (Նուագարաններու ունենալիք դիրքի մասին տե՛ս ներածութեան բաժինը, գրքոյ իս սկիզբը):

2. Թմբուկներ

Պատրաստ դիրք. — Երկու ձեռքեր, թմբուկի դաւաղանիկները բռնած, կուրծքի բարձրութեամբ վեր կը տարուին:

Նուագաւորքիւն. — Առաջին բախման (2/4, 3/4, 4/4) դաւաղանիկները վար իջեցնել և զարնել տափարակ մասին վրայ, իսկ միւս բախումներուն համար դաստակի թեթև շարժումներով մեղմ հարուածներ տալ:

Բոլոր աշակերտներն ալ կը փորձեն, յաջողներն ու յարմարները կը նշանակուին թմբակահարներ և կը գրուեն իրենց նուագարանին յատկացուած տեղը:

3. Դափ կամ Թմբկիկ

Պատրաստ դիրք. — Ձախ ձեռքով, ափը կողմնակի դարձած, դափը բռնել գլխու բարձրութեամբ:

Նուագաւորքիւն. — Առաջին բախման աջ ձեռքի մասներուն յօդերովը պէտք է զարնել դափի մէջտեղի մասին վրայ. միւս բախումները կ'ըլլան, ձախ ձեռքի դաստակի շարժումներով ու դափը ճօճելով: Այս վերջին բախումներու ընթացքին աջ ձեռքը վար և հանդարտ կը մնայ:

Աշակերտներուն թելադրելու է որ մասներուն յօդերովը զարնեն դափին, ոչ թէ ծայրերով, եղունգներով չպատուելու համար զայն:

4. Եռանկիւններ

Պատրաստ դիրք. — Ձախ ձեռքով եռանկիւնը ուսի բարձրութեան վերցնել, և աջ ձեռքի մէջ բռնել մետաղեայ ձողիկը:

Նուագաւորքիւն. — Առաջին բախման անոր խորիսխին վրայ ձողիկով հարուած մը կը տրուի, միւս բախումներուն դաստակի թեթև զարկեր կ'ըլլան:

5. Ծնծղաներ

Պատրաստ դիրք. — Ծնծղաներու երկու ափսէները մէյ-մէկ ձեռքով օղակաձև մասերէն բռնուած՝ ճակատի հաւասարութեամբ արձրացնել:

Նուագաւորքիւն. — Առաջին բախման զանոնք պէտք է իրարու զարնել հորիզոնական կամ ուղղահայեաց վերէն վար (այս վերջին պարագային աջը կը զարնէ, ձախը իր տեղը կը մնայ), միւս բախումները կ'ըլլան, աջի ափսէին եզերքը զարնելով ձախ կողմի ափսէին եզերքին:

6. Բամբիւններ

Պատասխան դիրք. — Աջ ձեռքով ուսի բարձրութեամբ վեր բռնել:

Նուազածութիւն. — Առաջին բախումը դէպի վար ցնցում մը, միւսները դաստակի շարժումով ցնցումներ:

Առաջին դասը այսպէս նուազարաններով առանձին առանձին փորձելէ յետոյ, պէտք է 2/4, 3/4 և 4/4-ով պարզ ու կարճ և քառորդ ձայնանիշներով եղանակներ կամ եղանակի հատուածներ նուազել դաշնակով, ընկերակցութեամբ նուազարաններու: Որքան կարելի է գործիքներու նկարագրին ու հնչիւններուն համապատասխան անցքեր պարունակող:

Բոժոժներու համար տւելի թիթեւ, փափուկ ու զանգականման և ձայները զիլի (ստիրանոս) բարձրութեամբ եղանակներ կը յարմարին: Եռանկիւններուն՝ նոյնպէս: Թմբուկներուն՝ ընդհակառակը ծանր, բամբի (պաս) նմանողներ: Դափերուն՝ միջին մեղակիլի (քոնթրալթո) ձայներ և առաջին բախումի վրայ շեշտերը որոշ կտորներ: Ծննդաներուն՝ եղանակներու ուժեղ անցքեր, և Բամբիւններուն՝ մեղմ, վեհ ու ցայգերգային կատրներ:

Գ. Գ Ա Ս

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲԱՆՈՒՄ ՏԱՆՈՒ Ե՝ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ ՃԱՆՁՆԱԼՈՒ

ԵՒ ՃՇԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՍԿՍԵԼՈՒ

1. Բախում եւ նուազարաններ նանչնալու փորձեր

Ուսուցչուհին դաշնակով կը նուազէ 2/4, 3/4, 4/4 չափերով կարճ եղանակներ, զօրաւոր (առաջին) բախումը որոշ ցոյց տալով: Աշակերտներ նախ մտիկ կ'ընեն, յետոյ իրենց գործիքներով կը հետեւին եղանակին, զօրաւոր բախումներ միայն նուազելով: Տղայոց մէջ նուազարաններով աղմուկ հանելու փափաքը սկիզբէն տիրական է, սակայն հետզհետէ անոնք կը հասկնան թէ իրենց նուազը, աղմուկէն տարբեր բանի մը կը ծառայէ:

Ձանալու է անհատ գործիքներով առանձին փորձեր կատարել, որովհետեւ հաւաքական նուազը օգտակար չըլլար սկզբնական շրջանին: Կարգաւ կը կանխուի այն գործիքը որ փորձ պիտի ընէ, «եռանկիւններ, բոժոժներ, բամբիւններ» և ինչ, ըսելով: Այս կերպը օգտակար կ'ըլլայ նաեւ գործիքներու անունները հանչնալու:

2. Աշկնապուկի խաղ

Աշկնապուկի խաղն ալ գործիքներու ձայները ձանչնալու կը ծառայէ: Տղաք շրջանակ մը կազմած կը կայնին, անոնցմէ մէկը կապուած աչքերով կը կենայ շրջանակին մէջտեղ: Ծրջանակի աշակերտներէն մին կը նուազէ գործիք մը, որուն ձայնին եկած ուղղութիւնն ու գործիքներուն տեսակը պարտի ըսել աչ-

քերը կապուած աշակերտը: Շատ դիւրին փորձ մը չէ ասիկա, պիտի դանուին ոմանք որ սխալին, այս վերջիններուն պատեհութիւն պէտք է տալ առնուազն երեք անգամներ:

Այս փորձին համար դաշնակ նուագել անհրաժեշտ չէ, ընդհակառակը լուսաբոյն է որ միմիայն նուագող գործիքին ձայնը լսուի:

3. Ճշգրտապահութեան փորձ

Փոքրիկներ ճշգրտապահ են սկսելու մէջ, սակայն պարագան նոյնը չէ՝ դադարեցնելու ժամանակ: Ուսուցչուհին կը նուագէ ունէ եղանակ, և երբ երաժշտութիւնը դադարեցնէ, նուագող գործիքներ (օրինակ եռանկիւններ) անմիջապէս պէտք է լռեն: Ճիշդ չկատարող աշակերտը խաղին դուրս կը հանուի: Նոյնը կարելի է փորձել զանազան գործիքներու խումբերով, այս պարագային սխալող խումբը խաղէն կը հանուի:

Դ. Դ Ա Ս

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՄԲԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ

ԳՆԱՅՔՆ ՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՏԵՒՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՆՈՒՄՆԵՐ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ

1. Խմբավարին հետեւելու փորձ

Նուագախումբին վարիչը կը կենայ աշակերտներուն դէմը, իրեն յատուկ տեղին վրայ և կը նուագէ ունէ նուագարան մը, օրինակ՝ բամբին մը կամ թմբուկ մը:

Մինչ խմբավարը կը նուագէ, խումբը լուռ կը մնայ, իսկ երբ ան դադարեցնէ, նուագախումբը կը սկսի նուագել: Ուսուցչուհին նախապէս խմբավարին կը սորվեցնէ եղանակին տողերը (նախադասութիւնները), և խմբավարը ուշադիր կ'ըլլայ որ այս փոխն ի փոխ նուագածութիւնը ըլլայ տողերով: Այն աշակերտը որ անմիջապէս չի դադարեցներ, երբ վարիչը յետոյ վերսկսի նուագել, խաղէն կը հանուի: Բայց մէկ անգամ է որ խաղին պէտք չէ մասնակցի, ընդհակառակը այդպիսիներ ամենէն աւելի վարժութեան պէտք ունին:

Այս փորձը կարելի է նաև կատարել գոց աչքերով. որպէս զի աշակերտները լսողութեամբ զանազանել սորվին վարիչին նուագած գործիքներուն ձայները:

2. Դանդաղ նուագ մը արագցնել

Պորժածուած հրահանգներու գնացքը (mouvement) փոփոխական ընել, որոշակի դանդաղ սկսելով և յետոյ արագցնելով: Դանդաղէն դէպի արագ եղած այս փոփոխութիւնը, առաջին փորձերուն պէտք է շատ պարզ, մասնաւոր յանկարծական ըլլայ:

Բախումբներու գնացքին աստիճանական փոփոխութիւնը, դանդաղէն դէպի արագացում, պիտի դայ աւելի վերջը, երբ աշակերտներ քիչ մը յառաջանան, և երբ կարելի ըլլայ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել աշակերտաց վրայ:

Գնացքի փորձերը կը կատարուին սուսնին ու խուճրով և խմբավարի մը առաջնորդութեամբ: Վարիչը, առանց երաժշտութեան և իր դաշնային նշաններով, խուճրուէն, կարգաւ և իրարու հետեւէ, նուագել կուտայ տարբեր արագութիւններով:

Երբ աշակերտներ յաջողին կատարել, այն տանն ուսուցչուէին ալ իր դաշնակով կը միանայ և կը նուագէ ցոյց տրուած (վարիչին կողմէ) արագութեամբ: Սխալներ կ'ընան պատահիլ թէև. սակայն աշակերտներ կը սորվին շուտով բախումը ճշգրտէն պահել, եղանակի մը արագութիւնը աւելնայ կամ պակսի:

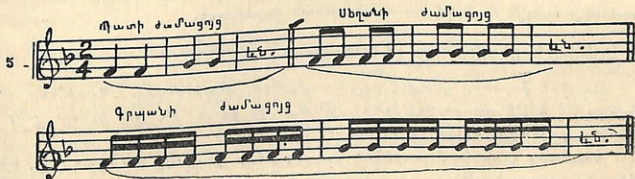
Վերոգրեալ փորձին համար կը յարմարի հետեւեալ կտորը, նաև թիւ 9:

3. Ժամացոյցի խաղ, արբեր տեղութեամբ բախումներ նանչնալու համար

Պատի ժամացոյցը որ թիք-թաք կը զարնէ շատ դանդաղօրէն, աշակերտներ ցոյց կուտան՝ իրենց բազուկներ շարժելով, սեղանի ժամացոյցի թիք-թաքները աշակերտներ կը նմանցնեն՝ դաստակէ վար ձեռքի շարժումներով, իսկ գրպանի ժամացոյցը որուն թիք-թաքները աւելի արագ են, ցոյց կը տրուին՝ ցուցամատի երերումներով:

Ապա իւրաքանչիւր դորձիք կը նուագուի ժամացոյցի տեսակ մը ենթադրելով, Օրինակի համար՝ ծնծղաներն ու թմբուկները կարելի է նուագել պատի ժամացոյց մը նկատելով (քառորդ ձայնանիշ), եռանկիւնները՝ սեղանի ժամացոյց մը նկատելով (քառորդ ձայնանիշ), և բամբիւններն ու դափերը՝ գրպանի ժամացոյց ցոյց (ութերորդ ձայնանիշ), և հետեւեալ կտորը այս կերպով փորձելու է.

Յետոյ դաշնակը կը նուագէ երեք տարբեր արագութիւններով, կարգաւ կամ խառն, և իւրաքանչիւր գործիք դաշնակին կը միանայ երբ իրեն թիք-թաքը նուագուի: Այս փորձին համար յարմար է նաև հետեւեալ մանկական եղանակը:

Ճամացոյց

ՉԱՓԱՒԱՐ — Moderato

ԳԵՐՄ. ԵՐԳԻ ՆՍԱՆՈՂԱԲԱՐ

Պատի ժամացոյց ներկայացնող գործիքները կը նուագեն թիւ 3, 4, 7, 8, 11, 12 չափերը. սեղանի ժամացոյցինը՝ թիւ 1, 2, 5, 6, 9, 10, 13, 14 և գլխաւոր ժամացոյցինը՝ թիւ 15, 16 չափերը:

Վերոգրեալ խաղը կրնայ խաղացուիլ ժամացոյցի տեղ չողակաւոր երեք տեսակներ մտքի մէջ ունենալով, ա) բեռնատար, բ) ձամբորդի և գ) ձեպընթաց շողակաւորներ:

Շողակաւորի խաղին տաթիւ աշակերտներէն մէկ մասը չողակաւոր երեք տեսակներով քալիցնել յարմար կ'ըլլայ:

Ե. Դ Ա Ս

Ո Ի Ժ Դ Ն Ո Ի Թ Ե Ա Ն Փ Ո Ր Զ Ե Ր

Բախումի զգացումը արթնացումը ըլլալով, այժմ մեր ուշադրութիւնը կը դարձնենք ուժգին և մեղմ նուագաւորութեան փորձերուն:

1. Ուժգինէն դեպի մեղմ (Forte-piano)

Առաջին փորձերը պէտք է ըլլան ուժգինէն դեպի մեղմը. Պատիկներ չեն չփոթեր F-ի և P-ի տարբերութիւնը: Անոնք կը զգան թէ չեն կրնար լսել P նուագող դաշնակը, մինչև որ իրենք ալ P չնուագեն:

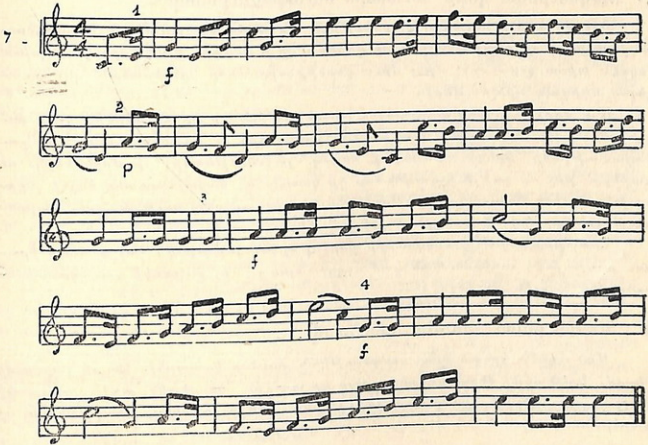
Պատահած է որ 4—5 տարեկան փոքրեր, երբ դաշնակը նուագած է P, անմիջապէս նուագածութիւնը դադարեցուցած են, խորհելով թէ՛ երաժշտութիւնը

դադարած է։ Ուսուցչուհին կը թելադրէ փոքրերուն, որպէսզի իրենք ալ մեղմ նուագեն, լսելու համար դաշնակին ձայնը։

ՔԱՅԼԵՐԳ

*ԱՅԼԵՐԳԱՆՈՒՆ. — Tempo di marcia

ՊԵՆԵՆԻ

Վերոգրեալ եղանակը այս կերպով փորձելու համար, նուագարաններէն մին կը նշանակուի սոնոր մեղմ մասերուն համար, որինակ եռանկիւնը։

Մեղմ մասերը կը նուագէ (բախումները միայն, ոչ թէ ամէն մէկ ձայնա-նիշը) եռանկիւնը, իսկ ուժգինները՝ միւս գործիքները։ Հետզհետէ ասորբեր գործիքներ ալ սակայն փորձելու են մեղմ մասերը, ընկերակցութեամբ միւս գործիքներուն, որոնք պիտի նուագեն ուժգին տեղերը։

Յառաջիկային, նուագախումբի աւելի յառաջացեալ աստիճաններուն մէջ, երաժշտական կտորներու ճշգրիտ արտայայտութեան համար անհրաժեշտ են այս փորձերը։

2. Նոյն փորձը հաւաքաբար

Վերի փորձերը կարեւոր է նաեւ հաւաքաբար ընել, այսինքն փոխան միայն մէկի, աւելի գործիքներ միասեղ մեղմ նուագելով։

Կարելի է նաեւ ասորբեր ուժգնութեամբ քանի մը կորձ եղանակներ ընա-րել, առաջին եղանակը դաշնակը կը նուագէ, իւրաքանչիւր նոր եղանակին նոր գործիք մը կ'աւելնայ, մինչև որ բոլոր գործիքներն ալ միասեղ նուագեն. այս՝ Crescendoի դադափարը կուտայ։

Նոյն փորձը կ'ընեն հակառակ ուղղութեամբ, այսինքն նախ բոլոր գործիքները կը նուազեն, յետոյ, հետզհետէ, իւրաքանչիւր եղանակին գործիք մը կը պակսի, մինչև որ վերջին եղանակին մնայ դաշնակը առանձին, քրի պէս: Այս վերջին վարժութիւնն ալ Diminuendoի տպաւորութիւնը կը թողու:

3. Ուժգնութեան փորձ առանձին նուագածութեամբ

Քիչ մը աւելի ուշագիւր վարժութիւն կը պահանջէ առանձին նուագածութեան փորձը, որ կ'ըլլայ երբ որոշ գործիք մը ն ուսագէ քրէն մինչև ff (խիստ մեղմէն խիստ զօրաւոր), մինչ միւս գործիքները անոր ընկերանան՝ քր նուագելով սկիզբէն մինչև վերջ:

Այս վերջին փորձը կատարելու պատեհութիւն կը տրուի գործիքներու բոլոր տեսակներուն համար: Այս առթիւ բոժոժներն ու եռանկիւնները այս զանազանութիւնը կրնան կատարել նուազ յաջողութեամբ, բամբիւռներն ու դափերը՝ քիչ մը աւելի ճշգրտութեամբ կը կատարեն, սակայն առանց ձայնի լեցընութեան, իսկ ծնծղաններն ու թմբուկները՝ դիւրաւ ցոյց կուտան որոշ տարբերութիւն մը, մեղմ և ուժգին ձայներու մէջ:

Հետաքրքրական է ծնծղանները փորձել երկու կերպերով, ա) զանոնք իրաւում բաղխելով, հորիզոնական կամ ուղղահայեաց, բ) թմբուկի գաւազանով անոնց մէկ ծայրին զարնելով:

4. Ուժգնութեան փորձեր ձեռներով

Մասնակներ կրնան նաև ուժգնութեան փորձեր կատարել ձեռքի շարժումներով: Եղանակին մեղմ անցքերը ցոյց կը տրուին կողմքին առջև դաստակի թոյլ շարժումներով, քանի երաժշտութիւնը աւելի զօրանայ, բազուկները կը բարձրանան և շարժումը կորովի և զօրաւոր կ'ըլլայ:

Զ. Դ Ա Ս

Խ Ք Ք Ա Վ Ա Ր Ո Ի Թ Ե Ա Ն Փ Ո Ր Զ Ե Ր

1. Խումբերու բաժանում

Դասարանը կը բաժնուի 2—3 խումբերու, խառն գործիքներով: Խմբավար մը կ'ընտրուի ուսուցչուհիին կողմէ: Խմբավարը նշան կուտայ այն խումբին որ պիտի նուագէ, ուշագիւր բլլալով որ հրահանգին (նուագուած կառքին), սկիզբէն մինչև վերջ, բախումը պահուի:

Միայն մէկ ձևքը կը գործածէ, երբ խումբ առ խումբ պիտի նուագուի և երկու ձևքերն ալ կը գործածէ, կամ թէ հորիզոնական ու կիսաշրջանակաձև շարժում մը կ'ընէ՝ երբ բոլոր նուագախումբը պիտի նուագէ: Այս սկզբնական շրջանին որոշ կանոն մը պէտք է գնել, խմբավարը իր ձևքը կը շարժէ ազատօրէն, հետզհետէ սակայն $2/4$, $3/4$ և $4/4$ չափերու բախման ձևերը ճշգրէն պէտք է կատարէ:

Է. Դ Ա Ս

ՆԱԽԱԳԱՍԵԼՈՒ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Շագեկառփ փորձ

Ուսուցչուհին պարզ ու կարճ և հաւատարմ երկայնքով նախադասութիւններ ունեցող եղանակ մը կը նուագէ։ Աշակերտներուն կը թելադրուի որ մտիկ ընեն երաժշտական շագեկառփին, և երբ կայարան մը (երաժշտական նախադասութեան մը վերջաւորութեան) հասնի, ծափ զարնեն։

Առաջին մէկ երկու ծափերը քիչ մը պիտի յայտադրին, սակայն հետզհետէ աղաք պիտի վարժուին և ծափ պիտի զարնեն շագեկառփը կայարան (նախադասութեան վերջաւորութեան) հասնելէ առաջ։

Նոյն եղանակը կը կրկնուի և աղաք առաջին նախադասութեան իւրաքանչիւր բախումին ծափ կը զարնեն. իսկ երկրորդ նախադասութեան՝ կը դափնեն (ոտքով զարնել)։ Ամենէն վերջ եղանակը կը նուագուի նուագախումբով, առաջին նախադասութիւնը մեղմօրէն և երկրորդը՝ ուժգին։

Վերոգրեալ փորձը կրնայ կատարուիլ հետեւեալ մանկական եղանակով։

ՇԱԳԵԿԱՐՓԸ

2/4 ՄԵՏՐՈՆ — Moderato

Տ. ՉԵՏՈՒՆԵԱՆ

mf

f

2. Ճամբորդներու փորձ

Շագեկառփով ճամբորդելու գաղափարը ի մտի ունենալով կը սկսուի խմբական նուագի հետեւեալ կերպով։

Սուսկիւնցնելու համար առաջին կայարանին մէջ, այսինքն կը նուագ

գին առաջին նախադասութիւնը, դափերը՝ յաջորդը, և կը կենտն երկրորդ կայարանը: Միւս նուագարաններն ալ նոյն ձեւով մէյ մէկ նախադասութիւն կը նուագեն:

Տղայոց հետաքրքրութիւնը կ'աւելնայ եթէ իրենց ծանօթ շոգեկառքի կամ թրամվէյի կայարաններուն անուաները տրուին:

Թմբուկներն ու ծնծղաները իւրաքանչիւր նախադասութեան սկիզբը (կայարանէն ճամբայ ելլելու ժամանակ) առաջին բախումը կը նուագեն:

3. Հաւաքար ցախադասելու վարժութիւն

Վերոգրեալ խաղը (վարժութիւնը) կրնայ խաղացուիլ նաեւ հետեւեալ երկրով.

Ճամբորդներ (նուագարաններ) ըստ առաջնոյն իրենց կայարաններէն կը սկսին ճամբորդել (նուագել), բայց ըտլորն ալ, փոխանակ յաջորդ կայարանը կենալու, կը շարունակեն իրենց ճամբան ու կանգ կ'առնեն ճամբու (եղանակի) վերջաւորութեանը: Վերադարձին, այսինքն եղանակը կրկնուելուն, ամէն մէկը իր կայարանը կ'իջնէ (նուագը կը դադարեցնէ):

4. Զանազան փորձեր, առանձին ու խմբական

1.— Դաշնակը առանձին կը նուագէ նախադասութիւն մը, յաջորդը կը նուագէ նուագախումբը, ու այսպէս յաջորդաբար:

2.— Առանձին նուագածութիւնը կ'ընէ նուագարաններէն մին, օրինակ թմբուկը փոխան դաշնակի:

3.— Նուագարաններէն իւրաքանչիւր տեսակը կարգաւ առանձին մաս մը կ'ընէ, անոր կը յաջորդեն միւսները հաւաքաբար:

— Շոգեկառքի և ճամբորդներու փորձերը կարելի է կատարել խմբավարի առաջնորդութեամբ: Ան է որ ցոյց պիտի տայ կայարաններէն ելլելու և իջնելու (սկսելու և դադարեցնելու) ճիշդ ժամանակը:

— Մանուկներու յատուկ երգերը սովորաբար պարզ նախադասութիւններով յօրինուած կ'ըլլան, հետեւաբար այդ երգերը կարելի է գործածել վերոգրեալ փորձերուն համար:

— Երբ աղաք վարժութիւն հաւասար երկայնքով նախադասութիւններու, հետզհետէ մացնելու և սորվեցնելու է նախադասութեան մը այլ բաժանումները (երաժշտական հատուածներ) և այլն:

Մանկական նուագախումբի այս շրջանը փակելով, տեւողութեան մեթոտով ձայնախիշներու ուսուցման սկսիլէ առաջ, աշակերտներ պէտք է փորձեն հաւաքական նուագածութեամբ դպրոցական կամ դասարանական նուագահանդէսներ տալ խնամքով պատրաստուած եղանակներ սորվեցուելէ յետոյ: Ասիկա իրենց համար խանդավառութեան և քաջալերանքի առիթ մը կրնայ ըլլալ:

Յաջորդ էջերուն վրայ կուտանք քանի մը նուագախմբադրուած եղանակներ, այս նպատակին համար: Ուսուցչունին զանոնք կը սորվեցնէ եղանակի բառերուն խորհուրդին համաձայն պատմութիւններ ընելով, և իրեն կամ խմբավարին ցուցմունքներով ու ղեկավարութեամբ նուագախմբը կը նուագէ: Կարելի է նաև ուրիշ կոտորներ ալ պատրաստուիլ ուսուցչունին կողմէ, նկատի ունենալով այն թելադրութիւնները, որ բրած եմ գրքոյիս սկիզբը, նուագախմբադրութեան բաժնին մէջ:

— Կաղանդի երեկոյ է: Եկեղեցւոյ զանգակները կը հնչեն: Մանուկներ ծառից իջնալով հաւաքուած անհամբեր կը սպասեն Կաղանդ Պապային գալուն:

ՏԻՆ. ՏԱՆ.

Տ. ԶԵՅՈՒՆՅԵՍՆ

ՅՈՒՇԻԿ — Adagio *ff*

ԶՈՒՄԲ — Allegretto

— Ժողովրդական երգ մըն է հայ գեղջկական կեանքը յիշեցնող: Հետաքրքիր է կան կ'ըլլայ կարն պատմութիւն մը՝ հայ գեղջուկներու մասին:

ՔԷԼԷ՝ ՔԷԼԷ՝

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՐԳ

— Հայ շինականներու արած միջավայրին ու սովորութիւններուն մասին
նեխարախառն տեղեկութիւններ:

11. ՏՈՂԱԿՐԳ. ՆՐԳ

ԱՍԻՍԿ

— Գարուն Է: Պատեղին ածուները լեցուած են զոյնզոյն անուշահոտ ծաղիկ-
ներով, ծառերուն վրայ բուշուներ կը գեղգեւեն: Մանուկներ ծաղկեփուկներ կը
պահաստեն:

ՔԱՅԼԵՐԳ

12. ՊԻՋԷԷ

ՔԱՅԼԵՐԳԱՆՄԱՆ — Tempo di marcia

— Տօնական օր մըն է: Ժողովուրդը ցնծութեան մէջ է: Նորվեկեան ֆիլոր-
ներու զեղեցկատեսիլ բաղաճներէն միայն փողոցներէն տղանց կը կատարեն զին-
ւարներ:

ՆՈՐՎԵԿԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Յ. ՆԻՇԵՂԵՐԿ

ՔԱՅԼԵՐԳԱՆՄԱՆ — Tempo di marcia

13

— Ասպետներ պոյսի ելած են դաշտերը: Ամենքն ալ ուրախ են: Ոմանք կը
խաղան ու կը ցատեն, իսկ ուրիշներ՝ մարզագետներն վրայ կը պարեն Միհուէր մը:

ՄԻՆՈՒԷՐ

ՉԱՓԱՆՈՐ ԱՇԽՈՅԺ — Allegro moderato

ՊԵՐՈՎԷՆ

14

Բ. ՄԱՍ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ ԾԱՂԻԿ ԵՒ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ

Ա. ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

1. (Թաա և թա թէ), ընթերցում եւ նուագածութիւն:
2. (Թաա և թա թէ), խառն վարժութիւններ:
3. Քառորդ եւ ութերորդ ձայնանիշներ, անոնց համեմատական տեղադրւոյն ու արժէք:
4. Կրկնութեան նշան, նուագարաններու նշանացոյցներ, երաժշտական նախադասութեան փորձ, հաւաքական նուագածութիւն, երգեցողութիւն:
5. Հաւաքական նուագածութիւն, խմբավարութիւն, ուժգնութեան եւ նախադասելու փորձեր:
6. Դ (Սառ-հըշ), քառորդ ձայնանշան, հաւաքական փորձ:
7. Չափ, չափագիծ եւ չափացոյց, 2/4 երկբախում չափացոյց:
8. 2/4 երկբախում չափացոյց, անոր բախում չափու ձեւը, եւ փորձեր:
9. (Թաա տա) կէս ձայնանիշ, 4/4 բառաբախում չափացոյց:
10. 4/4 Քառաբախում չափացոյցներու բախման կերպը:
11. (Թա ֆա թէ ֆէ), տասնըվեցերորդ ձայնանիշ:
12. 3/4 եռաբախում չափացոյց եւ անոր բախման կերպը: (Թա թէ ֆէ), կամ (Թա տ ֆէ):
13. Երաժշտական հաստատման:
14. (Թա ֆա թէ ֆէ)ի, (Թա թէ ֆէ)ի եւ (Թա ֆա թէ)ի վարժութիւններ: Երաժշտական նախադասութիւններու փորձեր:
15. = (Թաա տա տա), կէսաւոր կէս ձայնանիշ: Չօրաւոր եւ տարբեր բախումներ, երկբախում (2/4), եռաբախում (3/4) եւ բառաբախում (4/4) չափերու մեջ:
16. = (Թաա տա թէ), կէսաւոր քառորդ ձայնանիշ:
17. կամ (Թա թէ), Դ (սա-հըշ) ութերորդ ձայնանշան եւ պատասխան չափի փորձ:
18. Քառիւթան, թրէմբուօֆոն, դաշնագանգակ եւ քրիսթալլոֆոն երաժշտական գործիքներ եւ զանոնք նուագելու կերպերը. թուանշանաւոր մեթոտ:

Զանգան վարժութիւններ վերոգրեալ նուագարաններով ու մեթոտով:

19. Մեկ ակնարկով ընթերցումի փորձեր:

20. Պակասաւոր չափ, հանգիստի նշան — երկարում (—), ♩ 7 (թա հըշ) 7 ♩ (հըշ թա):

21. — (Սաա աա կամ հըշշ շշ), կէս ձայնահատ:

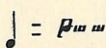
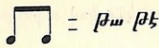
— (Սաա աա աա աա կամ հըշշ շշ շշ շշ) ամբողջ ձայնահատ:

○ (Թաա աա աա աա) ամբողջ ձայնահատ, ձայնանիւթներու եւ ձայնահատներու բաղդասական ցուցակ:

22. Քանի մը նուագախմբագրուած եւ ձայնագրուած եղանակներ՝ մանկական նուագախումբի համար:

Ը. ԴԱՍ

 = Թաա = Թա Թէ

16. -
Թաա

17. -
Թա Թէ

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. — Այս նշանը կը կոչուի քառորդ ձայնանիւ: Կարգալու համար պէտք է ըսել քա ա:
2. — Այս երկու նշանները ութերորդ ձայնանիւներ կը կոչուին: Երկու ութերորդ ձայնանիւներ կարգալու համար պէտք է առաջինին քա, և երկրորդին՝ քէ ըսել:
3. — Ուստի վերի թիւ 16 վարժութիւնը կը կարգացուի Թաա, Թաա, Թաա, Թաա, և թիւ 17 վարժութիւնը՝ Թա Թէ, Թա Թէ, Թա Թէ:

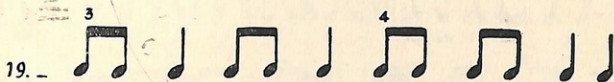
ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — 1) Երաժշտական նշան մը կը սորվեցուի նախ անուընդ տալով և յետոյ նշանը ցոյց տրուելով: Օրինակ. նախ կ'ըսենք քառորդ ձայնանիւ, անմիջապէս յետոյ գրատախտակին վրայ կը գրենք հատ մը. երկու ութերորդ ձայնանիւներ կ'ըսենք և երկու հատ կապուածներ կը գրենք: (Նախապէս ճիշդ չէ անհատ ութերորդ ձայնանիւ մը սորվեցնել, ձայնանիւներու միաւորը քառորդ ձայնանիւք նկատելով, ըստ այնմ անոր տեւողութեան արժէքը ունեցող ձայնանիւները պէտք է գործածել կապուած ու խումբով, մինչև որ բախման բաժանումները սորվեցունին):

2) Աշակերտաց ցոյց կը տրուի քառորդ եւ երկու հաս ութերորդ ձայնանիւներու յատուկ ձայնանիւ խաւաքարներ: Յետոյ կը պահանջուի աշակերտներէն որպէսզի խաւաքարներու մէջէն զտան ուղուածը և իրարու քով բերելով կազմեն ճշդ հրահանգներ, խառն կամ միատեսակ:

Ամենէն յետոյ մեր դասին հրահանգն ու աշակերտներուն խաւաքարներէն պատրաստածը կը կարդացնենք ընթերցումի անուններով, քա ա, քա քէ կայլ: Ուսուցիչը գաւազանի թեթև հարուածներ կուտայ գրատախտակին վրայ, մինչև աշակերտներ ամէն մէկ զարկի ընթացքին կը կարդան քա ա կամ քա քէ:

3) Ընթերցումը, այսպէս զանազան տեսակ փորձերով, կատարելապէս սորվեցունելէ յետոյ կը սկսուի նուագարաններով վարժութեանց, ուշադիր ըլլալով որ քառորդ ձայնանիւի տրուած ժամանակին մէջ նուագուն երկու ութերորդներ:

Թ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

$$\text{♩} (\text{Թա ա}) = \text{♩} (\text{Թա Թէ}) \text{ի}:$$

$$\text{♩} (\text{Թա Թէ}) = \text{♩} (\text{Թա ա}) \text{ի}:$$

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

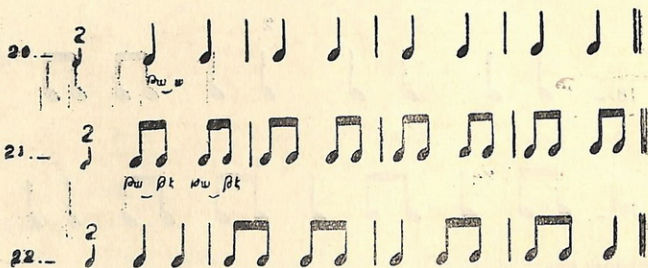
1) Նախ ընթերցումի փորձ կատարել, առանց նուագարաններու, կարգաւ կամ խառն: Խառնարաններով զանազան նոր հրահանգներ պատրաստել տալ ու կարգացնել:

2) Վերագրեալ չորս կարճ վարժութիւնները աշակերտներ նախ կարգաւ կը նուագեն, յետոյ խառն, թիւ 3, 1, 4, 2 ելն: Կամ իւրաքանչիւր վարժութեան համար կ'որոշուի գործիքներու տեսակ մը, ուսուցչին կամ խմբավարին հրամանին վրայ ամէն մէկը իր բաժինը կը նուագէ: Երբեմն երկու թիւեր միանգամայն կ'ըսուին: Գաշնակը ամբողջ ալս վարժութիւններու ընթացքին քառորդ ձայնանիշ կը նուագէ, ուէ ձայնի (օրինակ՝ Ֆա) վրայ:

3) Աշակերտներ ձայնանիշի խառնարաններով իրենք անձամբ կը շինեն կարճ վարժութիւններ՝ թա ա-ի և թա Թէ-ի, ու կը նուագեն ճշգրտին, անոնց տեսողութիւնը պահելով: Խառնարաններով պատրաստուած հրահանգներու ընթերցումն ու նուագածութիւնը ազալոց մէջ կը զարգացնէ մէկ ակնարկով ընթերցումի կարողութիւնը:

4) Օգտակար են հակադարձ վարժութիւններ: Երաժշտութիւնը կը նուագուի ճիշդ գրուած ձևով դաշնակի ուէ ձայնին վրայ (օրինակ՝ Սօլ), և աղաք կ'ընեն հակառակը: Այսինքն երբ դաշնակը կը նուագէ Թաա, Թա ա, Թա ա, Թա ա, նուագախումբը անոր կ'ընկերանայ չորս անգամ Թա Թէ նուագելով, իսկ երբ դաշնակը կը նուագէ չորս Թա Թէ-ներ, նուագախումբը անոր կ'ընկերանայ չորս Թա ա -ներով:

Ժ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Դառորդ ձայնանիշը (Թա ա) մէկ բախում է:
 - 2.— Երկու ութերորդ ձայնանիշներ (Թա Թե) մէկ բախում են:
 - 3.— Մէկ քառորդ ձայնանիշը (Թա ա) հաւասար է երկու ութերորդ ձայնանիշներու (Թա Թե):
- ♩ (Թա ա) = ♪ (Թա Թե) = մէկ բախում:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — 1) Այս դասին մէջ թէպէտեւ չափերու բաժանում եղած է, սակայն հարկ չկայ տուայժմ աշակերտներուն բացատրութիւն տալ այդ մասին: Վերեւ կը տեսնուի նաեւ թէ՛ Չափացոյց Կոստրակի յայտարարը 4 թիւը չէ, այլ քառորդ ձայնանիշ մը: Այդպէս նշանակած ենք չափերու բաժանումը փոքրերուն գիւրաճանակալի ընելու համար:

2) Աշակերտներ իրարու ետեւէ կը կարգան վերոգրեալ երեք վարժութիւնները, սահուն կարգաւ սորովեցնելէ յետոյ երեք խումբերու կը բաժնուին, ահմանցմէ ամէն մէկ խումբին կը տրուի վարժութիւններէն մին, իւրաքանչիւր խումբ կը կարգաւ իրը նոյն ժամանակ: Ուշադրութիւն դարձնել որ ընթերցումը ըլլայ համաչափ եւ վերջնայնոյն նոյն ժամանակ, ուսուցչին կամ խմբավարին ձեռքի գաւազանի զարկերուն համաձայն:

3) Նաեւ սոյն հրահանգները ձեռքով (տես Ա. Դաս) եւ նուագարաններով (Բ. Դաս) փորձել կը տրուին երկբախում (2/4) չափերու բախման ձեւերուն համաձայն:

4) Ձայնանիշի խաւաքարներով այլ եւ այլ նմանօրինակ հրահանգներ պատարասել, եւ կարգաւ ու նուագել տալ աշակերտներուն:

5) Վերի երկրորդ վարժութիւնը թա Թե-ով կարգացնել ու սորովեցնելէ յետոյ հետեւեալ բաւերով ըսել տալու է, ուսուցչին կողմէ եղած գաւազանի շարժումներով բախումը պահելով:

«Փոս ենք փորում, ծառ ենք անկում,
Ուրախ արտով, անուշ երգով»:

ԺԱ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ,

1. — Կրկնութեան նշան: Այս դասին մէջ, գիծերու աջ և ձախ կողմերը, ||: և || տեսնուած կէտերը կրկնութեան համար են: Գծին ձախ կողմը գրուած կէտերը կը նշանակեն թէ եղանակին նախընթաց մասը կրկնելու է, իսկ երբ կէտերը աջ կողմն են, հետագայ մասը: Այսպէս, վերոգրեալ վարժութեան մէջ, եղանակը ամբողջապէս կարգաւ կամ նուագելէ յետոյ վերստին սկսելով երրորդ տողէն մինչև վերջ շարունակելու է:

2. — Յաջորդ էջի վարժութեան ձայնանիշներուն վրայ կամ սակը գտնուած նշաններէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ նուագարան մը: Նուագախումբի բոլոր գործիքները ունին իրենց յատուկ նշանացոյցները:

Նուակիւններու	նշանացոյցն է	Δ
Բոժոժներու	»	⌒
Դափներու	»	⌒
Մեծ դաններու	»	○
Բամբիւններու	»	:
Թմբուկներու	»	X

3. — Եթէ գործիքի մը նշանացոյցին առջև գիծ մը քաշուելով երկարաձգուի, կը նշանակէ թէ այդ գործիքը պէտք է անընդհատ, իւրաքանչիւր ձայնանիշին հետ, նուագել, մինչև գծին վերջացած տեղը: Որի-

հոսկ, հետեւեալ վարժութեան առաջին տողին ձայնանիշները պիտի նուագեն եռանկիւնները, երկրորդը՝ բամբուռները, եւայլն:

4.— Երբ դիժ չգտնուի և նշանացոյցը դրուի միայն մէկ ձայնանիշի վերեւ կամ տակը, այն ատեն այդ գործիքով պէտք է նուագել միմիայն այդ ձայնանիշը: Օր. թմբուկներն ու ծնծղաները պիտի նուագեն միայն այն ձայնանիշները, որոնց տակը կամ վրան դրուած են:

24. —

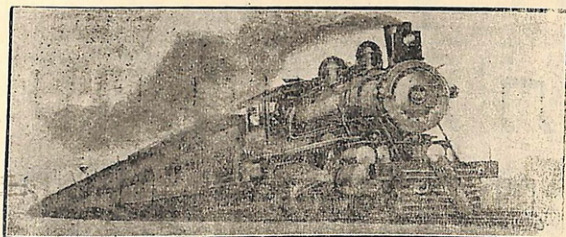
The musical notation for exercise 24 consists of four staves. Each staff begins with a specific symbol: a triangle, a colon, the letter 'T', and the letter 'C'. The notes are written on a five-line staff with a treble clef. The notes are mostly eighth and sixteenth notes, and the rests are mostly half and whole notes. Below the notes, there are 'X' marks, and above the rests, there are circles. The exercise is numbered 24.

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1.— Վերի հրահանգը ունի հաւասար երկայնքով չորս երաժշտական նախադասութիւններ:

2.— Նոր հրահանգներ կազմելու փորձեր կատարել սալ աշակերտներուն խառաքարներով և մէկ ակնարկով ընթերցում ընել սալ:

Վերոգրեալը մանկական երգի մը նուագախմբագրութիւնն է: Ձայնագրութիւնը՝ ստորեւ: Լաւ կ'ըլլայ եթէ երգը նախապէս սորվեցուած ըլլայ առանձին, երգի դասի ընթացքին, և հետագայ մանուկներ երգեն նուագախմբին ու զաշակին հետ:

ՇՈՂԵԿԱՌԲԸ

ՉԱՓԱՆՈՐ — Moderato

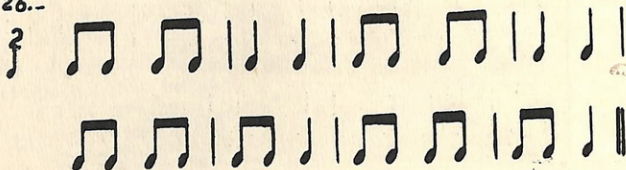
Տ. ՀԵՅԹՈՒՆՑԵԱՆ

25. *mf.* Շո-ղե-կառբը փոճփոճփոճ, ա-րագա-րագ կը վա-զէ,
 Լեռ-ներ գե-տեր ճեղքե-լով, մեզ հոս ու հոն փո-խադ-րէ:
f Շո-ղե-կառբը փոճփոճփոճ, բարձր ձայ-նով կը սու-լէ,
 Ա-սիւ-սե-րը չըզ, չըզ, չըզ, եր-կաթ գը-ծիս գը-սե. լով,
 Մօ-տը ըւ-լանք թէ հե-ռու, թո-վէս փախէք մեզ կը-սէ:
 Եւ անդա-դար չըզ, չըզ, կը թը-ռի քա ձը-շա լով:

3. — Վարժեցնել աշակերտները գործիքներու նշանացոյցները ճանչնալու: Գրառախատակին վրայ կը գրուի որ և է վարժութիւն մը: Աշակերտներ պէտք է կարենան նշանակել պահանջուած նուագարանի մը նշանացոյցը: Փորձել նոյնը շատ անգամներ, մինչեւ որ աշակերտներու մտքին մէջ տեղաւորուի յստակօրէն:

ԺԲ. Գ Ա Ս

26.-

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

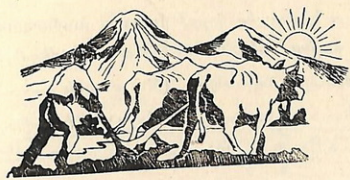
1. — Թա ա = մէկ բախում
2. — Թա Թէ = մէկ բախում
3. — Դիծերուն առջեւն ու ետին գրուած կէտերը || || կըրկ- նութեան համար են:
4. — Նուագարաններու նշանացոյցին առջև երկարաձգուած գիծը ցոյց կուտայ թէ՛ ալդ գործիքը բոլոր ձայնանիշները պիտի նուագէ մինչև գծին վերջացած տեղը:

ԹԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Վերագրեալ վարժութիւնը բաղկացած է երկու երաժշտական նախա- դասութիւններէ: Առաջին առը՝ առաջինը, երկրորդ առը՝ երկրորդը: Ուսու- ջիչը կը նուագէ դաշնակով կամ ուրիշ գործիքով (ջութակ կամ մանսօլին) և կամ կ'երգէ և ուղակեւրաններ կը գանձն նախադասութիւնները:
 2. — Նկատել որ այս անգամ մինչ նուագարան մը կը նուագէ, ուրիշ մը նախադասութեան կիսուն կը միանայ և միասեղ կը վերջացնեն նախադասու- թիւնը:
 3. — Խմբավարութեան, ուժգնութեան և նախադասելու փորձեր կրկնել (տես Դ., Ե., Զ., Է. դասերը):
 4. — Վերագրեալ վարժութիւնը ժողովրդական եղանակ մըն է, մանկական բաւերով: Նախ Թա Թէ-ով կը կարգան. եղանակը՝ բաւերով արդէն երգի դա- շին մէջ սորվեցուած կ'ըլլայ: Մանուկներ յետոյ եղանակը կը փորձեն (կ'երգեն) Թա Թէ-ով, փոխանակ բաւերու: Ամենէն վերջ գործիքներ կը նուագեն ընկե- բակցութեամբ երգողներու:
- Եղանակին նուագախմբադրութիւնն ու ձայնադրութիւնը ստորեւ:

27.-

Handwritten musical notation for exercise 27. It consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 2/4. Above the staff are two whole notes and a half note. Below the staff are two whole notes and two pairs of eighth notes. The second staff begins with a triangle symbol, followed by a whole note, a half note, and a quarter note. Above the staff are two whole notes and a half note. Below the staff are two whole notes and two pairs of eighth notes.

ԱՐԵՒ. ԱՐԵՒ.

ԲԱՐՈՒՆՆԱՆ

ՋՈՒՍԻՔ - Allegretto

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԵՌՅ

Handwritten musical notation for exercise 28. It consists of a single staff with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 2/4. The melody is written in a single line.

1. Արև, արև, եկ, եկ. Զիգի քարին վեր - եկ

Handwritten musical notation for exercise 28. It consists of a single staff with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a time signature of 2/4. The melody is written in a single line.

Ան ահ ամ-գնոր 65 - 66 - 67. Ա - րե - վն համ - ույ տը - վը :

ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ

- 1) Արեւ, արեւ եկ, եկ,
Զիգի քարին վեր եկ,
Սեւ սեւ ամպեր հեռացէ,
Արեւին նամբայ տուէ:
- 2) Թողէ՛ք որ զայ մեզ մօս,
Նըրա լոյսին եմք կաօս
Կարմիր արեւ եկ, եկ,
Զիգի քարին վեր եկ:

Ժ. Գ. Վ. Ս. Ս.

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — Վ. Այս նշանը կը կոչուի քառորդ ձայնահաս: Կարդալու համար ձայնը մէկ բախում կտրելու է մեղմօրէն հը շ Ըսելով:
2. — Ժ. Քառորդ ձայնանիշը (Թա ա) մէկ բախում է:
 Վ. Քառորդ ձայնահասը (հը շ) մէկ բախում է:
 Թա ա = հը շ է մէկ բախում:

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Վ. Քառորդ ձայնահասը կարդալու համար սա ա պէտք է ըսել ըստ կանոնի, բայց ձայնահաս մը ձայն չունի, հետեւաբար տղայոց պէտք է սորվեցունի հը շ, ճիշդ ինչպէս ձայն չհանելու և շարժում չընելու համար մատով ցոյց կուտանք:

2. — Խաւաքարներով շինել վարժութիւններ ձայնահաս պարունակող, նախ քառորդ և ապա քառորդ ձայնանիշներով, ու կարդացնել և նուագել տալ:

Օրինակ. — Թա ա, Թա ա, հը շ ||
 Թա թէ, Թա թէ, Թա թէ, հը շ ||

3. — Վերոգրեալը ժողովրդական երգ մըն է: Նուագախմբադրութիւնն ու ձայնադրութիւնը կը դասուին ստորեւ:

4. — Որպէսզի միւս նուագարաններն ալ մասնակցութիւն ունենան, սոյն եղանակը փորձել նաև հետեւեալ փոփոխութեամբ: Ա. նախադասութիւնը կը նուագեն թոփփերը և Բ. նախադասութիւնը՝ դափերը: Այս պարագային Ա. նախադասութեան դափերուն տեղ եւանկիւնները, և Բ. նախադասութեան ըստ ժոփներուն տեղ բամբիւնները կը նուագեն: Մնացորդներն ու թմբակները նոյնը կը մնան:

30.-

2

x x x x x x x x

x x x x x x x

ԿԱԿԶՄԱՆԱՅ ԶՈՐԷՆ ԵՄ

31. *Allegretto* ՀԱՆՈՒՅԻՆ ԺԱՆՈՒՆԻՔԻ ԵՐԿ

1 *mf* կա - կըզ մա - նայ ճո - րէն եմ,
կիւ բա - ղի խըն - ճո - րէն եմ.

ԿԱԿԶՄԱՆԱՅ ԶՈՐԷՆ ԵՄ

- 1) Կակըզմանայ ձորէն եմ,
Կիւլ բաղի խրնձորէն եմ,
Ա՛յ, ջրղայ, ջրղայ մեր մեակ
Ա.րի՛ քաղենք մանուշակ:
- 2) Ա՛յ, ջրղայ, բաղի միջին,
Ոսկերչոյ ճաղի միջին,
Կանչի կանչերուդ մեռնիմ,
Ես եմ քո խաղի միջին:
- 3) Ամպել ա, ձիւն չի գալի,
Մթնել ա, տուն չի գալի,
Ա.րտումս ցանել եմ գարի,
Ա.ստումս սայ նանիս բարի:

ԺԳ. Դ Ա. Ս

32-

ՄԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ:

- 1.— Այս եւ է վարժութիւն կամ եղանակ հաւատարմասեր կ'ունենալ յայժա Այդ մասերէն ամէն մէկուն կ'ըսուի չափ: Չափերը իրարմէ զատող գիծերը կը կոչուին չափագիծեր:

— — — — — չափ — — — — —
չափագիծ

- 2.— $\frac{2}{4}$ Այս նշանը, որ կը գտուի եղանակին մը սկիզբը, կը կոչուի չափացոյց: Կը նշանակէ որ մէկ չափի մէջ երկու հատ քառորդ ձայնանիշներ (թա ա) կան, կամ երկու հատ քառորդներու հաւասար ուրիշ ձայնանիշներ կամ ձայնահասներ:

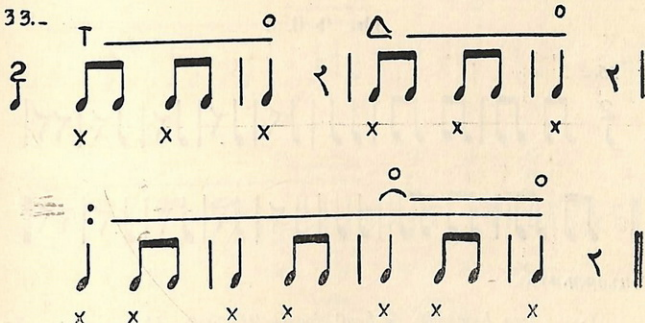
Օրինակ.	Թա ա,	Թա ա		Թա ա,	Թա ա	
	Թա թէ,	Թա թէ		Թա ա,	Թա ա	
	Թա ա,	հըշ շ		Թա ա,	հըշ շ	
	Թա թէ,	հըշ շ		Թա թէ,	հըշ շ	

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Այս դասէն սկսեալ չափի գաղափարը կը տրուի, վարժութիւնը նմանցրենով չափակութիւն մը որ երկու կառքերէ (նախադասութիւններէ) կը բաղկանայ, իւրաքանչիւր կառքի նստարանները (չափերը) ունին երկու հոգինոց (քառորդ) անգիր, նստարան կայ որ մէկ հոգի (մէկ բախումնոց ձայնանիշ) նստած է, միւսը՝ պարտադ (ձայնահաս) է, և նստարան կայ որ լեցուն է:

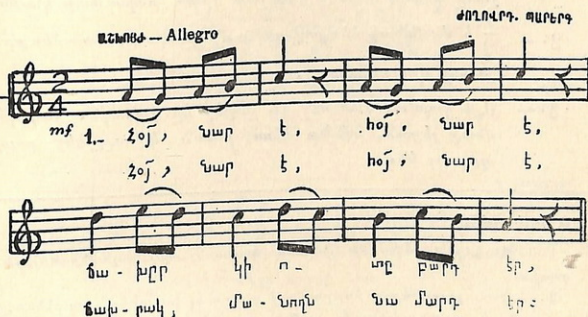
- 2.— Խառաքարաներով վարժութիւններ չինել տալ տշակերաներուն թա ա, թա թէ, հըշ շ պարունակող, կարգադրել ու նուազել տալ: Վերի վարժութիւնը եւս ժողովրդական երգ ընէ և, նուազախմբադրուած թիւնն ու ձայնադրութիւնը օտարեւ:

33.-

ՀԾՅ ՆԱՐ Է

34.

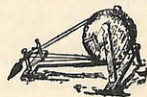

ՀԾՅ ՆԱՐ Է

1) Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրելի ոսք բարդ էր,
Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրակ մանողն ումարդ էր:

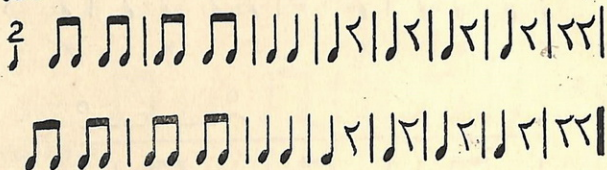
2) Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրելի ոսքն ուռ էր,
Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրակ մանողըն ծուռ էր:

3) Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրելի ոսք փուռ էր,
Հօյ նար է, հօյ նար է,
ձախրակ մանողն ական էր:

ԺԵ. Դ Ա Ս

35.-

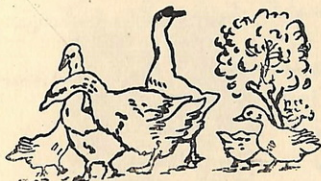
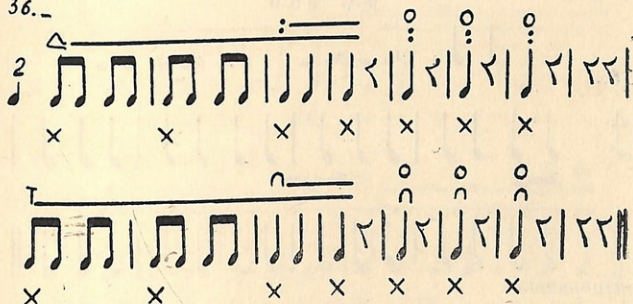
ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Երբ եղանակի մը կամ վարժութեան մը սկիզբը այս $\frac{2}{4}$ նըշանը գտնուի, ամէն մէկ չափ երկու բախումներ կ'ունենայ:
- 2.— $\frac{2}{4}$ ի ժամանակ ձեռքով բախում կը տրուի, նախ ձեռքը վառ, յետոյ վեր վերցնելով:
- 3.— Այս վարժութեան մէջ 16 չափեր կը գտնուին. չափերէն ու մանք լեցուն, ոմանք կիսով լեցուն և ուրիշներ բոլորովին պարակ են:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Ձեռքերով բախումի փորձեր կատարել տալ աշակերտներուն (տե՛ս Ա. դաս):
- 2.— Խառնարաններով իրարու քով դնել տալ քաւներ, քաւքներ, հրօշներ, խառն, և աշակերտներուն բաժնել տալ երկբախում չափերու: Երբեմն մասնաւոր կերպով սխալ բաժնուած չափեր պատրաստել և սրբազրել տալ աշակերտներուն:
- 3.— Ամէն պատահութիւն պէտք է օգտագործել սորվեցուած եղանակները գոց նուազելու, աղայոց յիշողութիւնը զարգացնելու համար: Վարժութիւնները միշտ պէտք է երգուին նախ ընթերցումի անուններով (թա թէ): Վարժութիւն կամ եղանակ լաւ կը տպաւորուին աղայոց մտքին մէջ, եթէ հետեւեալ փորձերը կատարուին:
Տղաք կը բաժնուին երեք խումբերու: Առաջին խումբը կ'երգէ թա թէ-ով, երկրորդը՝ կը քալէ ձայնանիշներու արժէքին համաձայն և երրորդը՝ կը նուազէ նուազարաններով մեղմօրէն:
- 4.— Վերագրեալը մանկական եղանակ մըն է, նուազախմբադրութիւնն ու ձայնադրութիւնը կը գնենք ստորեւ:

36.

ՈՒՆԵՐ, ԶՈՒՆԵՐ

ԲՈՐՔ՝ Ղ. ԱՂԱՅԱՆ

ԶԱՓԱՒՈՐ — Moderato

Ա. ՆԱՐԻՆԵԱՆ

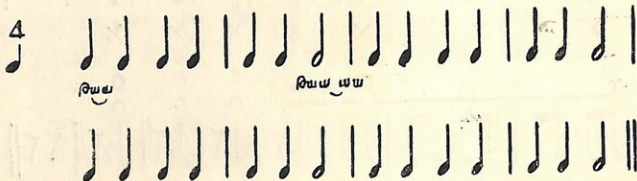
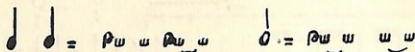
ՈՒՆԵՐ, ԶՈՒՆԵՐ

Ուներ չունեն մի կին ունեն երեք սագ,
 Սագ, սագ, սագ,
 Ամեն մի սագ ունեն չունեն մի մի ձագ,
 Զագ, ձագ, ձագ:

Միպսակ էին բոլոր երեք սագերը,
 Միպ-սիպսակ,
 Դեղին էին բոլոր երեք ձագերը,
 Դեփ-դեղին:

ԺԶ. ԴԱՍ

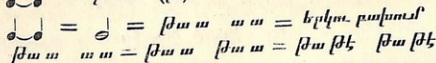
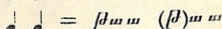
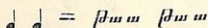
38.

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,

1.— Երկու նշանը կը կոչուի կիւս ձայնամիտ, կարգաւոր համար բաժնու է թա ա ա ա:

2.— Մէկ կիւս ձայնանիշը (թա ա ա ա) հաւասար է երկու քառորդ ձայնանիշներու:

3.— Երկու կը կոչուի բառաբախում չափացոյց: 4 թիւը կը նշանակէ որ մէկ չափի մէջ չորս հատ քառորդ ձայնանիշներ կան, կամ չորս քառորդներու արժէք ունեցող ձայնանիշներ:

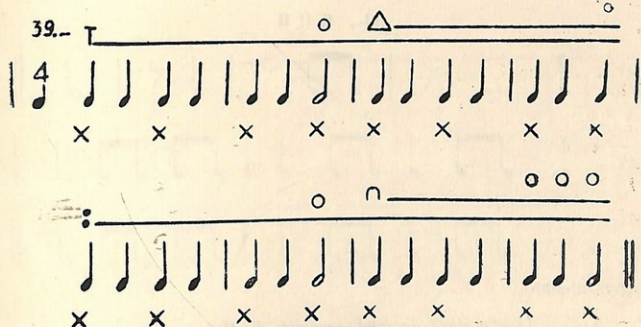
ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1.— Շոգեկառքի նստարաններուն օրինակը (տե՛ս ԺԴ. Դաս) կարելի է գործածել քառաբախում չափացոյցի համար եւս:

2.— Տղաք ուշադիր կերպով պէտք է մտիկ ընեն ու գիտնան ի տարբերութիւնը: Իրենց նուագարանները չեն կրնար տեւողութիւն ցոյց տալ, որով անոնք այս երկու ձեւերը նոյն կերպով կը նուագեն: Տարբերութիւնը հասկնալի ընելու համար պէտք է կարգացնել կրկին ու կրկին և երգել տալ: Դաշնակով կտոր մը նուագել, գործածելով նախ թա ա ա, յետոյ թա ա, հըշ շ: Ապա նուագարաններու խումբ մը կը նուագէ թա ա ա, և ուրիշ խումբ մը՝ թա ա, հըշ շ:

3.— Պաւստապարտներով պատրաստել տալ քառաբախում վարժութիւններ մշակերտներուն և սխալ բաժանումով պատրաստուած չափերը սրբագրել տալ:

39.—

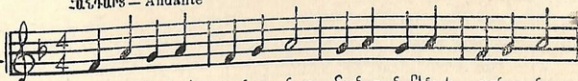

ՏԱՆ, ՏԱՆ, ՊԻՊԻ

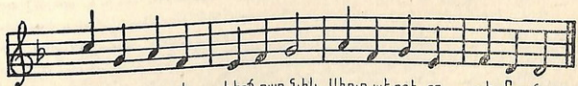
ՀԱՆՐԱՐՏ — Andante

ՎԱՆԱՅ ԺԱՂՈՎՐԴ. ԵՐԳ

40.—

1. Տան, տան, պիպի տան-տա-նա, Տան, տան մինչև բլնա նայ,

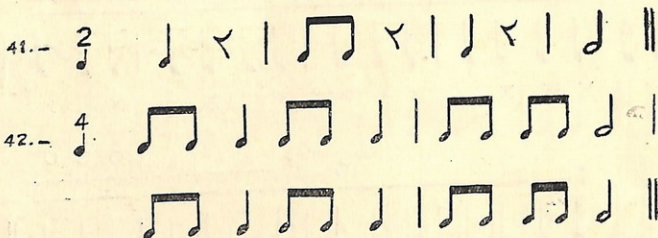
Օ - րոր չուզե խեղճ գառնիկ, Սիրտ պետք է որ դի-մա-նայ:

ՏԱՆ, ՏԱՆ, ՊԻՊԻ

2) Ծափիկ, ծափիկ, ծիրանի,
Կարմիր խրճուռ նրմանի,
Ձիւնէ ներմակ բաքիկներ,
Կ'ուզեն ոսկի մասանի:

3) Սիրուն աղուոր աղանի,
Վառ վառ վարդի նրմանի,
Ոսկէ դեղձան մազերը,
Հովը թել թել կը ճանի:

ԺԷ. ԴԱՍ

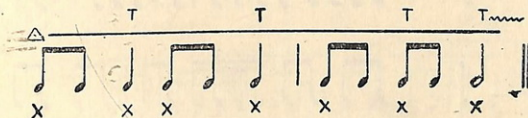

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — Վարժութիւն մը կամ եղանակ մը երբ քառարարւում չափացոյց ունենայ ձեռքով բախում կը տրուի, նախ վար, յետոյ ձախ, վերջը աջ և ամենէն ետք վեր վերցնելով:
2. — Թա ա ա ա երկու բախում է,
Թա ա մէկ բախում է,
 Թա թէ մէկ բախում է:

ԹԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Դառաբախում չափացոյցի բախում տալու ձեւը կատարել տալ աչա-կերաններուն (տե՛ս Ա. Դաս): Երկրորդ բախումը ըստ սովորութեան թէեւ դէպի ենք կը տարուի, սակայն մենք, հետեւելով կարգ մը հեղինակներու, ձախ դրած աջ կը տարուի, սակայն մենք, հետեւելով կարգ մը հեղինակներու, անպատեհութիւնը, որ անխուսափելի կ'ըլլայ փոքր դաստանեակներ ունեցող վարժարաններու մէջ: Երբ անխուսափելի կ'ըլլայ փոքր դաստանեակներ ունեցող վարժարաններու մէջ:
2. — Այս դասին երկրորդ վարժութիւնը ժողովրդական պարերգ մըն է, երբի մասով մը: Երբի մասէն առաջ և յետոյ դաշնակը կը նուագէ յաւելուած ծական մասը: Սորվեցնել նաեւ սոյն պարերգին պարելու ձեւը և պարել տալ:
3. — Եղանակին երկրորդ տունը նուագենաւ ժամանակ (տե՛ս նուագախումբ վարժութիւնը) բամբիւններու տեղ կը նուագեն դափեր՝ առաջին տողին մէջ, և ետեւիներու փոխան բոժոժներ՝ երկրորդ տողի ընթացքին: Ծնծղաներ և բամբիւններ կը նուագեն նոյնը: Դափերը երկրորդ տունին երկրորդ տողը կը նուագեն ըստ առաջնոյն:
4. — Առաջին տողի վերջաւորութեան թմբուկները կէս ձայնանիշի ժամանակ, փոխանակ մէկ անգամ դարձնուլ և սպասելու, երկու հատ կը դարձնեն, երկու հատ քառորդ ձայնանիշի դարձնուած ձեւով: Իսկ երկրորդ տողի վերջաւորութեան դափին առջեւ կայ թութագումի նշան մը: Երբ դափին առջեւ այդ նշանը գտնուի, պէտք է առանց ձեռքի հարուած տալու, ձախ ձեռքի մասններու փոքր հարուածներով դափը ճոճել օղին մէջ:

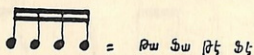
ԹԷ՛ ՎԱՐԴ, ԹԷ՛ ՇՈՒՇԱՆ

ԹԷ՛ ՎԱՐԴ, ԹԷ՛ ՇՈՒՇԱՆ

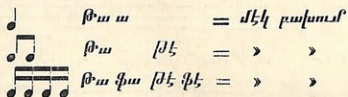
- 1) ԹԷ՛ ՎԱՐԴ, ԹԷ՛ ՇՈՒՇԱՆ, ԹԷ՛ ՆԱՐԿԻՍ, 2) ՆՈՐ Է ԲԱԳՈՒԵԼԻ ԲԱՐԻ ԽՈՍ,
 ԾՈՎՈՒ ԿՐՈՒՆԿ ԵՐԿԱՅՆ ՎԻԳ, ԱՐԵՆՆ ԵՂԱՍԱՐԻ ՈՍ,
 ՄԱՐԻԿ, ԿԱԿԻԿ ԿԻՐԵՆ ԳԻՍ, ԱՍՈՒՄԱԾ ԿԱՆԻԷ ԱՄԷՆՈՍ,
 ՏԱՆԸ ԲԵՐՈՒԼ ԿՈՅՆՆ ԳԻՍ: ՄԷԿՏԵՂ ԵՐԲԱՆԲ ԴԱՐ Ի ԴՈՒՄ:

ԺԸ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — Այս չորս ձայնանիշները ասանելեցերոդ ձայնանիշներ կը կոչուին, կարգալու համար պէտք է ըսել քա Ֆէ քէ Ֆէ:
2. — Քառորդ, ութերորդ և տասնեւկէցերորդ ձայնանիշներու ընթերցումի անուններն են՝

ԹԵՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Տասնեւկէցերորդ ձայնանիշներու ընթերցումն ու նուագածութիւնը աշակերաններուն ցարդ ծանօթ ձայնանիշներէն աւելի դժուար է, հետեւաբար սկիզբէն պէտք չէ չառ արագ կարգացնել կամ նուագել տալ:
2. — Ընթերցումի ժամանակ քառարտաւած չափացոյցի բախման ձեւը ընել տալ ձեռքերով (տե՛ս Ա. և Ժէ. Գրասեր):
3. — Նկատել որ եղանակին վերջին չափին մէջ թմբուկները պիտի նուագեն բոլոր ձայնանիշները:
4. — Խառաքարտներով չինել տասնեւկէցերորդ և այլ ծանօթ ձայնանիշներ պարունակող վարժութիւններ, զանազան ձեւերով, և կարգացնել ու նուագել տալ:
5. — Վերի թիւ 2 հրահանգը Նորվեկիական ժողովրդական հրգ մըն է: Նուագախմբադրութիւնն ու ձայնագրութիւնն է:

48. — 2

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐԳ

49. — ՀԱՆՐԱՅԻՆ — Andante

ԺԹ. ԴԱՍ

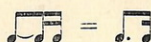
ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — 3 Ասիկա եռաբախում չափացոյց մըն է և կը նշանակէ որ մէկ չափը մէջ երեք հաս քառորդ ձայնանիշներ կան, կամ երեք քառորդներու հաւասար արժէքով ձայնանիշներ:
2. — եռաբախում չափացոյցի ձեռքով բախում տալու կերպն է, աջ ձեռքը նախ վառ, յետոյ ձախ և վերջը վեր վերցնել:
3. — վերի երեք վարժութիւններն ալ նոյնն են, նոյն արժէքով և բաժանումով, միայն թա ֆա Թե ֆե-ի մասերը փոխուած են, այսպէս,

53. — 3 Թա ֆա Թե ֆե = մէկ բախում

Թա Թե ֆե = » »

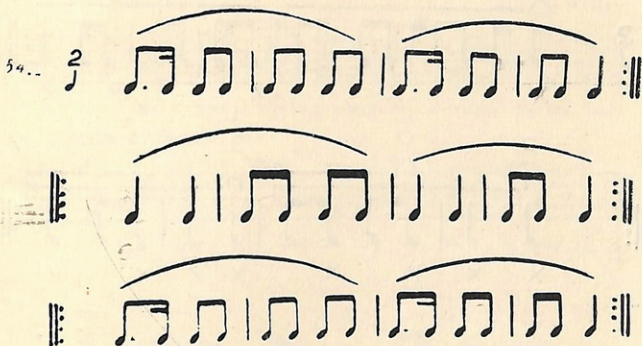
Թա ա ֆե = » »

ԹԵԼԱՐՈՒԹԻՒՆ

1. — եռաբախում չափացոյցի չափերուն մէջ երեք բախումներու գործածուած թիւնը բացառել չոգեկտաքի նստարաններու օրինակով (տե՛ս ԺԴ. և ԺԶ. դասեր):
2. — Այս դասին երեք վարժութիւնները՝ գիւրճանակնալի մեթոտով սորվեցնելու համար, կարեւոր է առաջինը ճիշդ կարգացնել: Յետոյ մինչ աշակերտներուն մէկ մասը թա ֆա Թե ֆե կը կարգայ, միւս մասը նոյն պահուն թա Թե ֆե կ'ըսէ: Նոյն փորձը ընել նաեւ թա ա ֆե-ի համար և կարելի է նաեւ աշակերտները բաժնել երեք խումբերու, և իւրաքանչիւր խումբ կ'երգէ վերի վարժութիւններէն մին միաժամանակ:
3. — Պաշարարաններով շինել տալ նմանօրինակ շատ մը վարժութիւններ և կարգացնել, ուշադիր ըլլալով անոնց տեւողութեան:

Ի. Գ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — Երաժշտական նախադասութիւններ երկու որոշ մասերու բաժնուած են վերի վարժութեան մէջ (1, 2, 3, 4, 5, 6):

2. — Թա ա ֆէ = մէկ բախում
 Թա Թէ = » »
 Թա ա = » »

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Ծափ դարներով և կամ դորժիքներ նուագել տալով զանազանել նախադասութիւններն ու հատուածները:

Աշակերտներ երկու մասի կը բաժնուին, խումբ մը, դաշնակ նուագուած ժամանակ, առաջին հատուածին ծափ կը դարնէ, յետոյ միւս խումբը կը նուագէ դաշնակին հետ: Նոյնը կարելի է փորձել նաեւ բոլոր դորժիքներով, ամէն մէկ հատուած նուագարանի մը յատկացնելով:

2. — Թա ա ֆէ միշտ միւս ձայնահիշներուն վրայ ցառքել ուղելու տրամադրութիւն մը կ'արթնցնէ: Ուստի պէտք է փորձել հանգչեցնելով զայն նախ քառորդի վրայ (տե՛ս նախորդ դասը), յետոյ երկու ութերորդ ձայնահիշներու վրայ, վերջը տասնութեցերորդներու: Նմանօրինակ փորձեր կատարել տալ աշակերտներուն խառաքարներով: Սակայն երբեք ձայնահաս մը պէտք չէ յաջորդէ անոր, աղայոց յատուկ վարժութիւններու մէջ:

3. — Վերագրեալը ժողովրդական պարերդ մըն է: Նուագախմբագրութիւնն ու ձայնագրութիւնը ստորեւ: Նուագելու տա՛նք պարով ալ կարելի է ընկերակցել:

55. 2

△ T O O : T O O

X X X X X

||: O T △ O : O

X X X X X X X X

||: △ T O O : T O O

X X X X X X X X

ՀԾԵ ՆԱՐ.

56. — **ՉԱՓԱՆՈՐ — Moderato** ԺԱՆԱՎԱՐՆԱԿԱՆ

Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, ջա նըմ նար

ՉՈՒԱՐՔ — Allegretto

Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հէյ.

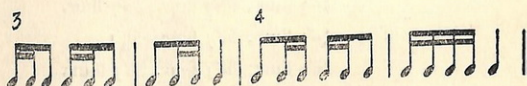
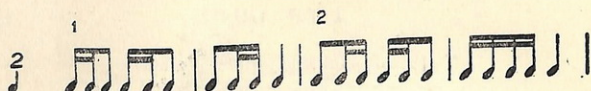
ՉԱՓԱՆՈՐ — Moderato

Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար

ՀԾՅ ՆԱՐ

- 1) Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար,
 Հօյ՝ նար, ջանըմ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հէյ,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, նայ:
- 2) Երեւուն ջան երեւուն
 Հօյ՝ նար, ջանըմ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հէյ.
 Ձիւն եկեր էն սարերուն,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, նայ:
- 3) Հալէր, կաթէր ձորերուն,
 Հօյ՝ նար, ջանըմ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հոյ՝ նար,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, հէյ,
 Գլխովէր մէջ կըծերուն,
 Հօյ՝ նար, հոյ՝ նար, նայ:

ԻԱ. ԴԱՍ

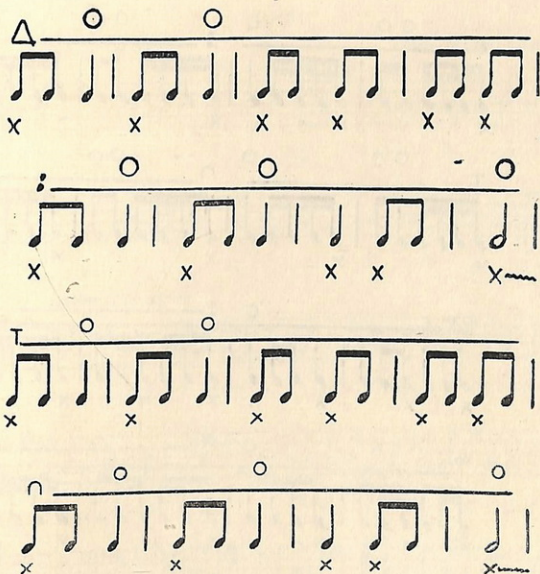

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. —
-
- Թա ֆա թէ ֆէ
Թա թէ ֆէ
Թա ֆա թէ

2. —
- Վերադրեալ վարժութեան առաջին երկու տողերը չորս նա-
խագատութիւններ կը պարունակեն:

58. —

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Ուսուցիչը նախ դառազանի թեթեւ հարուածներով բախում կուտայ և աշակերտներ աոյն վարժութիւնը կը ջանան կարգաւ, Անկէ վերջ, երբ անոնք յաջողին ուսուցչի բախումներուն հետեւի ճշդօրէն, կը փորձեն ընթերցումը կատարել, իրենք անձամբ ձեռքով բախում տալով: Յետոյ փոխանակ ձեռքի, կը դործածեն իրենց նուագարանները: Բոլոր նուագարաններն ալ կրնան փորձել զայն բացի ծնծղաներէն, որոնցով դժուար է նուագել տասնեւվեցերորդ ձայնանիշի արագ շարժումները:

2. — Թէև վերը և ստորև նշանակած ենք սոյն վարժութեան նուագախմբադրութիւնը, սակայն յաւ կ'ըլլայ խմբավարին առաջնորդութեամբ աշակերտներուն նուագախմբադրել տալ զայն, իրենց փափաքած ձեւով, և նուագել տալ:

3. — Գտնել տալ վարժութեան վերջին նախադասութիւնները:

4. — Բախման խառնարաններով չինել տալ զանազան նոր վարժութիւններ, քա ֆա րէ ֆէի, քա րէ ֆէի և քա ֆա րէի:

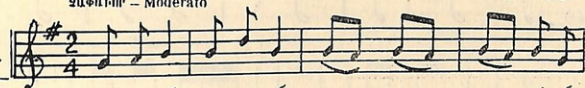

SULHILO

ՉԱՓԱՌՈՐ — Moderato

ՎԱՆԱՅ ԺՈՂՈՒՐԴ ԳԱՐԵԴԳ

59. —

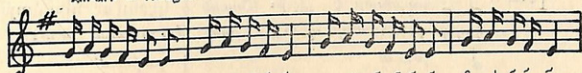

1. Տալի լժ, տալի լժ. հէյ- բան է, լժ, լժ.

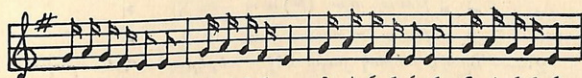

Կո տիկ է հէյ- բան մէյ- բան օ

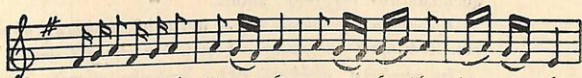
ՉՈՒԱՐՔ — Allegretto

Տալի լժ, լժ, լժ, լժ Տալի լժ, լժ, լժ. Տալի լժ, լժ, լժ, լժ. Տալի լժ, լժ, լժ, լժ.

Տալի լժ, լժ, լժ, լժ. Տալի լժ, լժ, լժ լժ Տալի լժ, լժ, լժ, լժ. Տալի լժ, լժ, լժ.

Տալի լժ, տալի լժ, հէյ բան օ, հէյ բան օ, վայ հէյ բան օ,

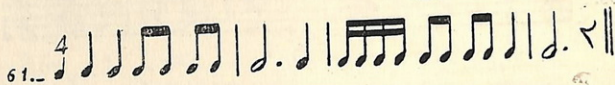
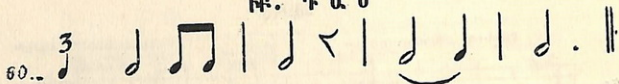
Տալի լժ, տալի լժ, հէյ բան օ, հէյ բան օ, վայ հէյ բան օ:

SULHILO

- 2) Տալի լժ, Տալի լժ, ջանքման, լժ, լժ,
Մէկըն չեմ տեսնեմ քեզ նրման:
Տալի լժ, լժ, լժ, եւ այլն:

- 3) Հով ծառի տակ վառ կ'անեմ, լժ, լժ,
Իմ բոյ քո բոյ բար կ'անեմ:
Տալի լժ, լժ, լժ, եւ այլն:

ԻՖ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. — Հաւատար է Ի. Անունն է կէտաւոր կէս ձայնանիւ,
կարդալու համար պէտք է ըսել թա ա ա ա ա ա:

թա ա = 1 բախում

թա ա ա = 2 >

թա ա ա ա (թ) ա ա = 3 >

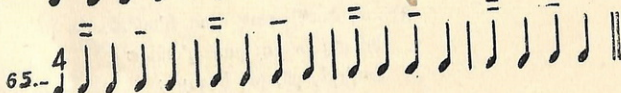
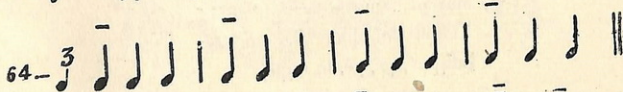
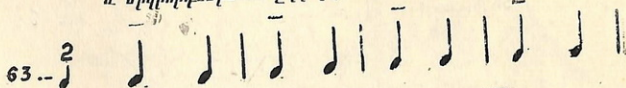
թա ա ա ա ա ա = 3 >

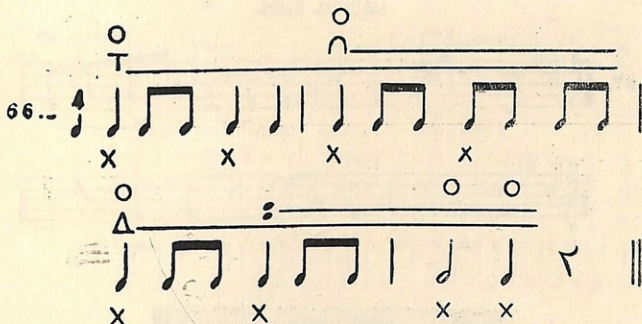
2. — Որ և է տեսակ չափի մէջ — երկբախում, եռաբախում և քա-
ռաբախում — ամէն բախում նոյն զօրութիւնը չունի, ոմանք
զօրաւոր են, ուրիշներ՝ սկաւ:

— երկբախում չափերու մէջ, առաջին բախումը միայն զօ-
րաւոր է, իսկ երկրորդը՝ տկար (տե՛ս թիւ 63 վարժ.):

— եռաբախում չափերու մէջ, նոյնպէս միայն առաջինը
զօրաւոր է, երկրորդներն ու երրորդները՝ տկար (թիւ 64):

— Գառաբախում չափերու մէջ առաջին և երրորդները զօ-
րաւոր են (առաջինը քիչ մը աւելի զօրաւոր քան երրորդը),
և երկրորդներն ու չորրորդները՝ տկար: (Տե՛ս թիւ 65):

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,

1.— Երեք բախումնոց ձայնանիշը, այսինքն կէտաւոր կէս ձայնանիշը — թաա աա աա — դժուար չի դար պզտիկներուն: Նախ այս ձեւով պէտք է գործածել ցոյց տալու համար որ ինչու կէտ մը զանազան արժէքներ կրնայ ունենալ:

2.— Զօրաւոր և տկար բախումներու փորձեր պէտք է կատարել բախման խաւաքարտներով աշակերտներուն պատրաստած վարժութիւններուն վրայէն: Նախ քառորդ, յետոյ քառորդ և կէս ձայնանիշներ խառն, և ամէնէն վերջ ութերորդ ձայնանիշներ աւելցնել այդ վարժութիւններուն պատրաստութեան համար:

3.— Շեշտեալ (զօրաւոր) բախումի փորձերը կարելի է ընել, վարժութեանց մէջ, հետեւեալ կերպերով:

ա) Շեշտեալ ձայնանիշներու ծափ զարնել տալ և առանց ծափ զարնելու անցնիլ տկար բախում ունեցող (շեշտ չունեցող) ձայնանիշներու վրայէն:

բ) Նուագարաններով նուագել կը տրուին շեշտեալ ձայնանիշները միայն:

գ) Նուագախումբի գործիք մը, օրինակ՝ ծնծղան, կը նուագէ զօրաւորը, իսկ նուագախումբի միւս գործիքները մեղմօրէն կը նուագեն տկար բախումները: Աշակերտներուն մէկ մասը ծնծղային կ'ընկերանայ ծափ զարնելով:

դ) Ուսուցիչը որ և է գործիք մը տունելով կը նուագէ 2, 3, 4 բախումնոց չափեր, զօրաւոր բախումները զգալի ընելով, և աշակերտներ ուշադիր մը տիկ ընելով պէտք է հասկնան չափին որ տեսակ ըլլալը:

4.— Այս դասին երկրորդ վարժութիւնը ժողովրդական երգ մըն է, նուագախումբադրութիւնը կը գտնուի վերև իսկ ձայնադրութիւնը ստորեւ:

ԼՈՒՍՆԱԿՆ ԱՆՈՒՇ

ԺԱՆՈՎՐԳ. ԵՐԳ

Աշխոժ — Allegro

67. —

Լ. Լուսնակն ա - նուշ պուլ - րա

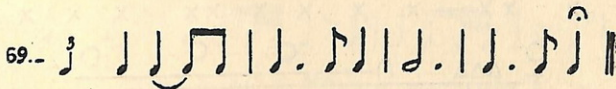
նա - նը մը, նա նրմ նա, նա :

ԼՈՒՍՆԱԿՆ ԱՆՈՒՇ

- 1) Լուսնակն անուշ պուլորա,
Նանըմը նանըմ, նա՛, նա՛,
Մէջ թուխ ամպին մոլորա,
Նանըմը նանըմ, նա՛, նա՛:
- 2) Ելանք սարեր քաղցրը նուշ,
Վա՛յ, անուշ, անուշ, անուշ,
Բոպիկ ոտներ, կերներ փուշ,
Վա՛յ, անուշ, անուշ, անուշ:

Ի Գ. Դ Ա Ս

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

1. Անունն է կէտաւոր քառորդ ձայնանիշ, ութերորդ ձայնանիշի մը հետ կարգաւ (Թա ա (թ) ա թէ
լու համար պէտք է ըսել (Թա ա ա թէ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1.— Դա իս պէտք է ներկայացնել Դա իս : Ըսելու է որ Թա թէ ին քն կը ջնջուի կապի պատճառաւ : Եթէ այսպէս գրուի, զիւրահասկնալի կ'ըլլայ աշակերտներուն, ապա թէ ոչ սովորաբար տղաք զայն աւելի դժուար կը սորվին քան մինչեւ հիմա սորվեցուած ձայնանիշները :

2.— Վերի երեք վարժութիւնները կրկին ու կրկին փորձել տալու է, մինչեւ որ աշակերտներ բոլորովին բնականօրէն անոր :

3.— Խաւաքարաներով չինել տալ շատ մը վարժութիւններ աշակերտներուն : Կէտաւոր քառորդ ձայնանիշի ազդեցութիւնը զանազան չափերու մէջ տարբեր ըլլալուն, պէտք է բոլոր տեսակ չափերուն մէջ ալ դորձածել տալ :

4.— Պէտք է պատրաստել նաեւ այնպիսի վարժութիւններ որոնց մէջ ան միասին գտնուի և հակադրութիւն մը ըլլայ քառորդ և ութերորդ ձայնանիշներու և Թա ա ֆէ-ին հետ, օրինակ՝

Թա ա ա թէ և Թա ա

Թա ա ա թէ և Թա թէ

Թա ա ա թէ և Թա ա ֆէ

Թա ա ա թէ և Թա թէ-ով Թա ա ա ա :

5.— Այս դասին երրորդ վարժութիւնը ժողովրդական երգ մըն է, նուազախմբագրութիւնն ու ձայնագրութիւնը նշանակուած է ստորեւ :

71.

ՀԱ՛, ՏՈՒԷ՛Ք

72.

Allegretto

1. Հա-տը-ւէք, հե՛տ տը-ւէք, Սա-րբըն հովն ինկաւ,
 2. Սըր-տիս խըն - դումն ծովն ին - կաւ :

ՀԱ՛, ՏՈՒԷ՛Ք

- 1) Հա՛, տըւէք, հե՛տ տըւէք,
 Սարեբն հովն ինկաւ,
 Սըրտիս խընդումն ծովն ինկաւ:
 Գընաց էլ ե՛ս չի գայ
 Էս տարուան տարին,
 Սեւ դարդ մեր վըզովն ինկաւ:

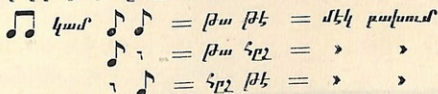
- 2) Դէ՛հ, հոսին յող արցունք,
 Աչքս ծով լինի,
 Կարօտ սիրտս հուր լինի:
 Անո՛ք, անճե՛ր, անտո՛ն,
 Լե՛ռ ու սար ինկալ,
 Դարդիս դարման ո՞վ լինի:

ԻԳ. ԳԱՍ

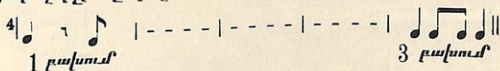

ՄԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

1. — երկու ութերորդ ձայնանիշներէն (թա թէ) որ և է մէկը կրնայ վերցուիլ, այն առնելը դուրի ձայնահատ մը որ կը կոչուի ութերորդ ձայնահատը (1): Ութերորդ ձայնահատը կը կարգացուի հըս ըսելով:

2. — Վերի երկրորդ վարժութեան մէջ առաջին չափը պակաս է և կը լրացուի վերջին չափով:

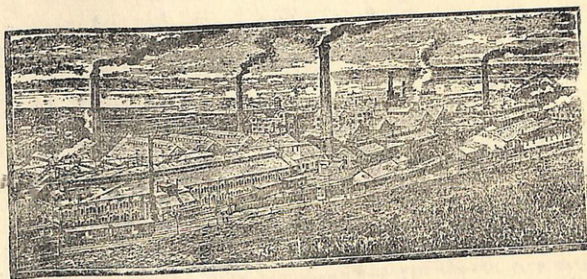
Այսպիսի չափեր պակասաւոր չափ կը կոչուին:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Ութերորդ ձայնանիշներ մինչև հիմա կարգացուեցան և նուազուեցան զոյգ զոյգ վիճակի մէջ կամ քա ա ա քի նման ձևի մէջ: Հիմա այլեւս պէտք է սորվեցնել որ անոնք առանձին կրնան դառնուիլ նաև եղանակներու մէջ, սկիզբը և կամ այլ տեղեր: Թա քի ն հրկրորդ վանկը քե ըլլալով բախումի երկրորդ կէսին վրայ ինկող մէկ ութերորդ ձայնանիշ մը քե կը կարգացուի, և առաջին կէսին վրայ ինկողը՝ քա:

2. — Բախման խառաքարներով անհատ և կապուած ձայնանիշներով զանազան խառն փորձեր կատարել տալ:

75..

3. — Այս դասին երկրորդ վարժութիւնը աշխատանքի երգ մըն է, որուն նուագախմբագրութիւնը վերսէ է և ձայնագրութիւնը յաջորդ էջին վրայ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳ

ԽՈՒՑ՝ ԱՆԱՅԱՆ

ՔԱՅԻՆԵՐԳԱՆՄԱՆ — Tempo di marcia

ԱՊ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

76. —

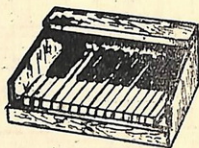
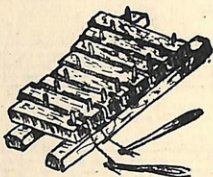
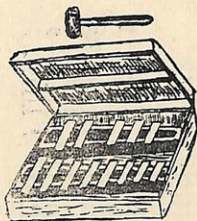
1. - Հիւս-ուս ծե-ղէ - նի աշ - խա-տա-նո - ցում, Բա-նում ենք մէկ տեղ, մէկ տեղ ես ու նա, Քըրտ - նում ենք մէկ տեղ զա-նում օրն ի բուն, Որ-պէս նորան կանգ. աւ - կանգ մեք ենք:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԳ

- 2) Անցնում է օրը, խինդ ու ծիծաղով,
Օրը արեւոս, արեւոս ժրպսուն,
Մեքենայի մօտ, ուրախ ծիծաղկոս,
Նրա աչքերն են, աչքերն վառ ժրպսում:
- 3) Նրա աչքերը երկնի կապուտից,
Մազերը աղուոր, խարսեաւ ոսկեթել,
Իլիկների պէս իմ մեքենայի,
Ուրախ է նա, ուրախ ու քեթել:
- 4) Սիրում եմ նրա, որպէս սրահից,
Այդպէս է սիրում, սիրում նա էլ ինձ,
Մենք իրար ընկեր, մենք իրար մօտիկ,
Աշխատանքի մեծ բանակից:

(Երբ նուագախումբին քնկերանայ երգը, պէտք է դաշնակով մեկ ձայն վար,
«Լա պեմօլ մաժեօր»ով նուագել):

Ի Ե. Դ Ա Ս

1) Թրէմօլօմօն 2-3) Քսիլօմօն-Քրիսպալօմօն 4) Դաւնագանգակ
ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Ա) ՎԵՐՈՐԳԵԱԼ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԱԳԵԼՈՒ ՁԵՒԵՐԸ

1.— Թրէմօլօմօն (մէքալօմօն), քսիլօմօն և քրիսպալօմօն նոյնա-
տեսակ գործիքներ են: Առաջինը՝ մետաղեայ, երկրորդը՝ փայտեայ և
երրորդը՝ ապակեայ (վերջին երկուքը ձեռով իրարու նման են):

Այս երեք գործիքներն ալ իրենց պարզ ձեւին տակ կ'ունենան
սովորաբար ութը լեզուակներ, որոնցմէ ամէն մէկը կը ներկայացնէ ձայն
մը: Այս ութը ձայները միատեղ երաժշտական ձայնասանդուխ մը կը
կազմեն, և առ հասարակ հիմնական (սօ-ի) ձայնասանդուխին ձայները
կ'ունենան: Կան նաեւ աւելի խոշոր տեսակներ 12, 13 և 15 լեզուակ-
ներով՝ մէկ ու կէս կամ երկու ձայնասանդուխներ պարունակող:

Սոյն նուագարանները նուագելու համար մէկ ծայրը դնդիկներ ունե-
ցող երկու փայտեայ ձողիկներ կը գործածուին:

Ամէն մէկ ձեռքի մէջ պէտք է բռնել ձողիկ մը և դնդիկ ունեցող
մասը զարնել լեզուակներուն վրայ:

2.— Դաւնագանգակը (թիւ 4) պզտիկ դաշնակ մըն է արտաքին
ձեռով: Կը նուագուի երկու ձեռքերու մատներով դաշնակի նման:

Բ) ԳՈՐԾԱՄԾՈՒԱԾ ՍԵՅՈՏԸ

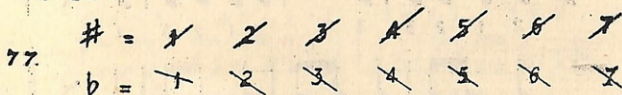
1.— Սոյն չորս նուագարաններն ալ նուագելու համար կը գործա-
ծուի թուանշանաւոր մեքոսը որ հետեւեալն է.

սօ	բէ	մի	ֆա	սօլ	լա	սի
1 (c)	2 (d)	3 (e)	4 (f)	5 (g)	6 (a)	7 (b կամ h)

Այս թիւերը կամ լատիներէն տառերը սովորաբար գրուած կ'ըլլան
լեզուակներուն վրայ:

2.— Այս գործիքները երբեմն կ'իտաձայներ եւս կ'ունենան, (տե՛ս
թիւ 1 և 4) այդ պարագային, կ'իտաձայները ցոյց տալու համար թուա-
նշաններուն վրայ կարճ և ծուռ դիծեր կը դրուին:

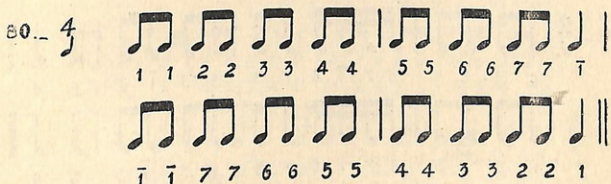
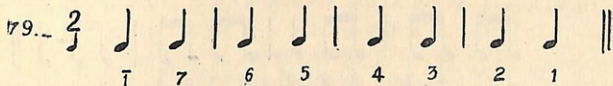
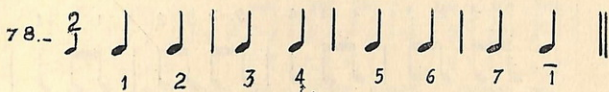
Կիս վեր-ին (sharp-diése) համար՝ աջէն դէպի ձախ,
Կիս վար-ին (flat-bemoll) համար՝ ձախէն դէպի աջ.

3.— Մէկ ձայնասանդուխէ աւելի բարձր ձայներ ցոյց տալու համար կը գործածուի կարճ գիծ մը թուանշաններուն վերեւ, այսպէս

$\bar{1}$ $\bar{2}$ $\bar{3}$ $\bar{4}$ $\bar{5}$ $\bar{6}$ $\bar{7}$

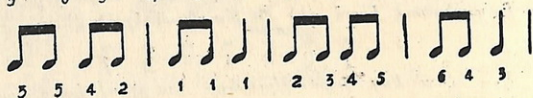
4.— Հետեւեալ վարժութիւնները քաթէ-ով կարդացուելէ յետոյ նուազել տալ գրուած թուանշաններուն համաձայն, բախումով զարնել տալով լեզուակներուն:

82. 2

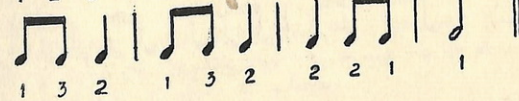
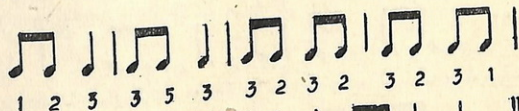
83. 2

84. 2

85. 2

5 4 3 2 3 4 2 1 3 4 5 3 2 3 4 2

3 4 5 3 2 3 4 2 5 4 3 2 3 4 2 1

5 5 5 5 5 5 6 4 5 3 3 3 5 4 5 3 4 2 3 4 5 3 2 2

3 3 1 1 5 5 3 5 1 4 3 2 1 3 3 1 1 5 5

3 5 1 4 3 2 1 7 7 7 7 6 6 5 5 6 5 3 4 5

3 3 4 5 5 5 3 4 5 5 5 3 4 5 3 4 5 3 4 5 5

6 5 1 2 3 4 2 1

4 X 5 X X 4 4 4 X X 5 X X 4 4

X 5 4 X X 5 4 4 4 4

ԻԶ. Դ Ա Ս

50.

4

5 4 3 3 3 4 4 4 3 2 2 2 2 3 3 4

5 5 5 5 4 5 6 4 4 3 3 3 2 2 2 1 3 1 4 3

2 2 2 3 3 3 4 4 4 4 4 3 3 4

5 5 5 5 6 7 1 6 4 3 3 3 2 2 2 1 3 1

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Վերոգրեալը պակասաւոր չափով վարժութիւն մըն է: Առաջին չափը ամբողջացած է վերջին չափով:
- 2.— Երբ վարժութեան մէջ մ (p) գրին հանդիպինք մեղմ նուագելու համար է, իսկ q (f) գիրը՝ զօրաւոր:
- 3.— Երբ այս նշանը գտնուի ձայնանիշներու տակը կամ վրան, կը նշանակէ որ մեղմ պէտք է սկսիլ և հետզհետէ զօրացնել: Իսկ երբ այս նշանը ըլլայ, պէտք է զօրաւոր սկսիլ և հետզհետէ մեղմացնել:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Զանալու է որ աշակերտներ մէկ ակնարկով կարգաւ և նուագել սորվին: Բախման խառաքարաներով դասի պահուն պէտք է շատ մը վարժութիւններ պատրաստել իրենց ծանօթ ձայնանիշներով և կարգացնել ու նուագել տալ:
- 2.— Պէտք է աշակերտներուն ձայնցնել նախորդ դասին մէջ սորվեցուած նուագարաններուն նշանացոյցները:

91.

The musical score for exercise 91 consists of two systems. Each system has a top staff with rhythmic symbols (vertical lines with flags) and a bottom staff with musical notes. The first system's top staff has symbols: a single line, a double line, a triple line, and a quadruple line. The bottom staff has notes: quarter, eighth, and sixteenth notes. The second system's top staff has symbols: a single line, a double line, a triple line, and a quadruple line. The bottom staff has notes: quarter, eighth, and sixteenth notes. Below the musical notation are two rows of 'X' marks: 'X X X X X X X X' and 'X X X X X X X X'.

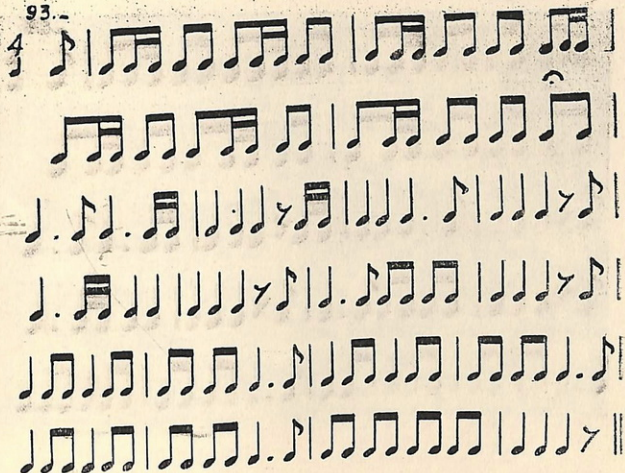
3.— Այս դասին վարժութիւնը երգ մըն է: Զայն կարգաւ սորվեցնելէ յետոյ թրէմօլօֆօնով, քսիլօֆօնով, քրիսթալօֆօնով և կամ դաշնադասակով նուագել տալու է թուանշաններուն նայելով: Չնուագող աշակերտները երգելով կը մասնակցին:

4.— Եղանակը կարելի է նախ սկիզբէն մինչև վերջ առանձին քսիլօֆօններու կամ միևս դորժիքներէն միոյն նուագել տալ, յետոյ դաշնակը կ'ընկերանայ և հաւական նուագախումբի և երգիչներու մասնակցութեամբ երգը կ'երգուի և կը նուագուի ըստ վերի նուագախմբազրութեան:

5.— Երգին առաջին և երրորդ տողերը մեղմ պէտք է նուագել տալ, իսկ երկրորդ և չորրորդ տողերը՝ զօրաւոր:

Ի. Դ Ա Ս

93.

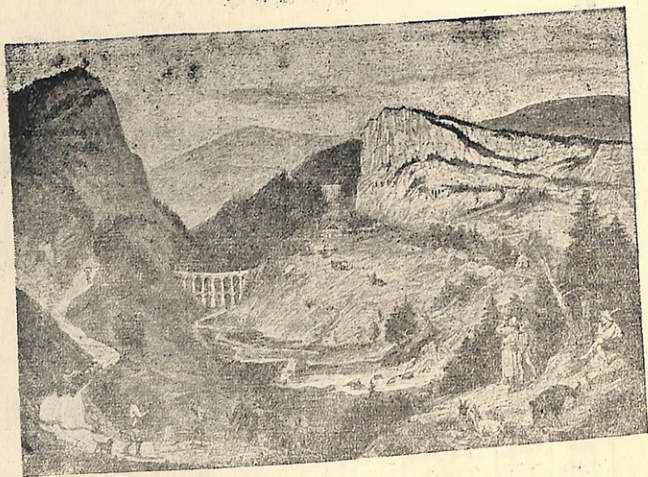
ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

- 1.— Վերի վարժութեան մէջ առաջին չափը պակասաւոր է և կը լրացուի վերջին չափով:
- 2.— Ինչպէս նախապէս սորվեցանք, երկու ութերորդ ձայնանիշներէն ու է մէկը կրնայ վերցուիլ, այն ատեն կը դրուի ձայնահաւ մը որ կը կոչուի ութերորդ ձայնահաս և կը դրուի այսպէս և ու կը կարդացուի հիշ բերով:

- կամ
- = Թա Թէ
 - = Թա հըշ
 - = հըշ Թէ
 - = Թա Թէ ֆէ
 - = հըշ Թէ ֆէ

- 3.— Այս նշանը կը կոչուի երկարում: Երբ ձայնանիշի մը վրայ դրուի, զայն իր տեւողութենէն աւելի պէտք է երկարել:

ԹԵԼԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,

1. — Բախման խառաքարտներով պատրաստել նախորդ էջի վարժութեան նման ուրիշներ ևս, և կարդացնել աշակերտներուն:

2. — Պէտք է բացատրել թէ երբ կ'ուղուի երկար ձայնանիշ մը իր արժէքին համապատասխան քանի մը ձայնանիշներով նուագել, այն ատեն փոքր ձայնանիշներով ցոյց կը տրուի:

3. — Աշակերտներուն ծանօթ ձայնանիշներով երաժշտական ուղղագրութեան փորձի համար ուսուցիչը փորձեր կատարել տալ: Երաժշտական ուղղագրութեան փորձի համար ուսուցիչը տեսողութեանց լեզուով (կա ֆա թէ ֆէ) կ'որճ եղանակներ կ'երգէ հատուած առ հատուած և աշակերտներ համապատասխան ձայնանիշները կը գրեն:

Փորձերը յաջողած պարագային շնորհով երգել և աշակերտներուն կատարել տալ չափերու բաժանումը:

4. — Այս դասին վարժութիւնը երգ մըն է: Նուագախմբագրութիւնն ու ձայնագրութիւնը նշանակուած են յաջորդ էջերուն վրայ:

94.

The musical score for exercise 94 consists of six systems, each with a musical staff and a corresponding rhythmic pattern below it. The notation includes various symbols such as triangles, circles, and letters (X, T) to indicate specific rhythmic values and fingerings.

System 1: The staff begins with a triangle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

System 2: The staff begins with a circle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

System 3: The staff begins with a triangle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

System 4: The staff begins with a circle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

System 5: The staff begins with a triangle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

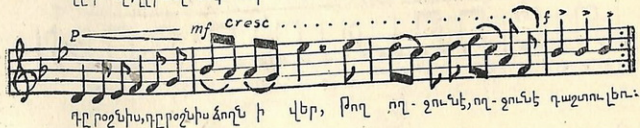
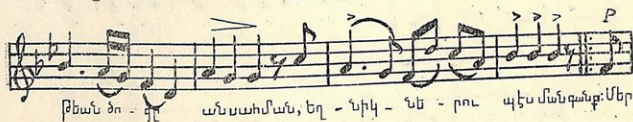
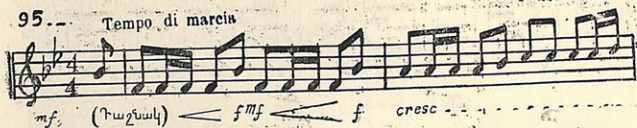
System 6: The staff begins with a circle symbol, followed by a series of notes. The rhythmic pattern below is: X X X X X X X X.

ԲԱՅԼԵՐԳ ԿԵՐԼ-ԿԱՅՏԵՐՈՒ

ԽՈՒՐՔ ԲՈՒՆԵՆ (Գ. Է.)

Տ. ԶԵՅՈՒՆՅԱՆ

95. — Tempo di marcia

ՔԱՅԼԵՐԳ ԿԸՐԼ-ԿԱՅՏԵՐՈՒ

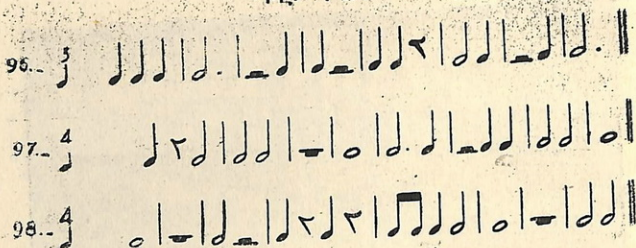
- 2) Փըչեն գեփիւո՛ւք ու քամին,
 Եւ մեր հոգին մեր մարմին,
 Օդէն ջուրէն անաւաս,
 Առնեն սընունդ լիառաս:

Մենք վախ ինչ է, վախ ինչ է չենք գիտեր,
 Կը թռչկոտինք, թռչկոտինք գերք թիթեռ,
 Հողն է մերին, է մերին պարզ խրճեակ,
 Աստղեր, լուսինն, եւ լուսինն ալ վերմակ:

- 3) Մեր կոչումըն է սրբազան,
 Բարիք գործել բազմազան,
 Ու ծառայել մարդկութեան,
 Այսօր, վաղը, յաւիտեան:

Յառա՛ջ արի, օ՛ն յառա՛ջ, հայ աղջկունք,
 Մի՛ս ծիծաղկո՛ս, ծիծաղկո՛ս մեր շրթունք,
 Մի՛ս մեր աչե՛ր, մեր աչե՛ր անաւցունք,
 Այս է մեր վե՛հ, մեր վե՛հ սկըզբունք:

ԻԸ. Դ. Ս. Ս

ՄԱՆՈՔՈՒԹԻՒՆ

1. — Այս նշանը ձայնահատ մըն է, անունն է կէս ձայնահատ:
Կարդալու համար պէտք է ըսել հրէ շ:
2. — Այս նշանը եւ ձայնահատ մըն է եւ անունն է ամբողջ
ձայնահատ: Կարդալու համար պէտք է ըսել հրէ շ շ շ:
3. — Օ Ստիկա ձայնանիշ մըն է, անունն է ամբողջ ձայնանիշ:
Կարդալու համար ըսելու է թա ա աա աա:
4. — Մինչեւ հիմա մեր սորված ձայնանիշներն ու ձայնահատներն են.

ա) Ձայնանիշներն են

	ամբողջ ձայնանիշ	= թա ա աա աա աա
	կէտաւոր կէս ձայնանիշ	= թա ա աա աա
	կէս ձայնանիշ	= թա ա աա
	կէտաւոր քառորդ եւ ութերորդ ձայնանիշ	= թա ա ա թէ
	քառորդ ձայնանիշ	= թա ա
	երկու ութերորդ ձայնանիշ	= թա թէ
	չորս հատ տասնըվեցերորդ ձայնանիշ	= թա ֆա թէ ֆէ

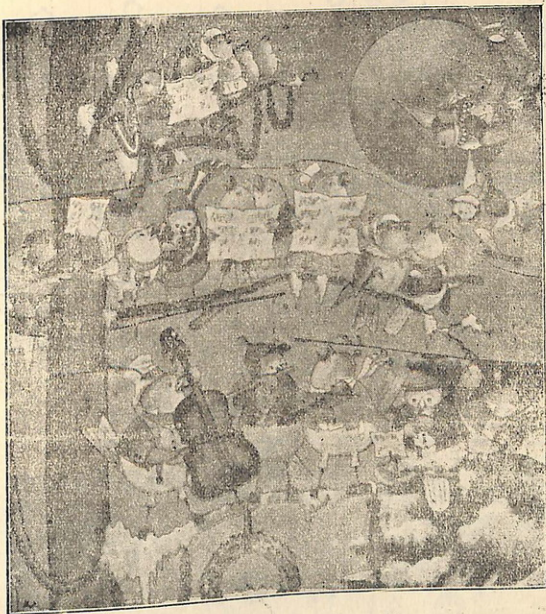
բ) Ձայնահատներն են

— ամբողջ ձայնահատ	= հը շ շ շ շ շ շ շ շ
— կէս »	= հը շ շ շ շ
— քառորդ »	= հը շ շ
— ութերորդ »	= հը շ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

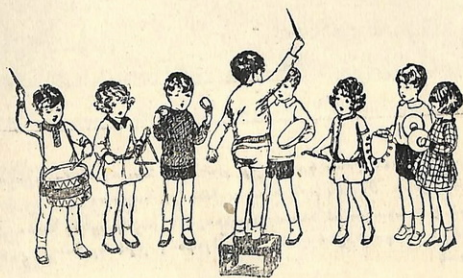
1. — Բախման խառաքարտներով պարտաստել այլ և այլ վարժութիւններ, ծանօթ բոլոր ձայնանիշներով ու ձայնատներով և հարգացնել:

2. — Ծանօթ բոլոր ձայնանիշներով և ձայնատներով երաժշտական ուղղադրութեան փորձեր ընել:

Յաջորդ էջերուն վրայ կը գնենք քանի մը նուագախմբագրուած և ձայնագրուած եղանակներ՝ Մանկական նուագախումբի համար:

Կարելի է նշանակուած նուագարաններուն ընկերացնել նաեւ քանի մը դասառաջ սորվեցուած գործիքները եւս — քսիլօֆոն, թրէմօլօֆոն, քրիսթալօֆոն և գաշնաղանդակ:

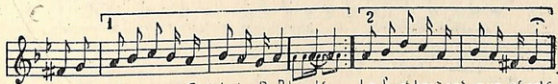
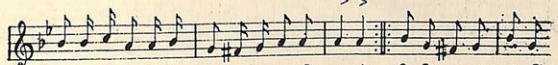
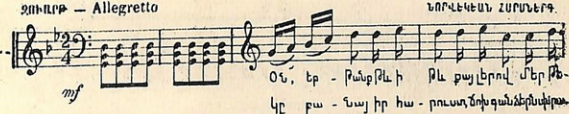
ԻՍՄԱԷԼԱՆԻ

ԶԱՐԲՈՒՄ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՒՆՈՒՄ — Allegretto

ԵՌԴԵԿԵԱՆ ՀՍՐԱՆԵՐԳ

100.

- 2) Կ'արթննայ բրնուքին, աչքերն իր կը շողան,
Եւ անհ' կը ծղիկն մանուշակ, վառգ, շուշան,
Զարթնումն է բրնուքեան, տօն գարնան, վառգալիստ,
Ամէն կողմ լոյս, ծիծաղ. բոյր ու բոյր, կեանք, երգ, պար:
Մեր ալ գարունն է այս կեանքին,
Մենք ալ խրմբովին դաշտեր փութանք,
Երգենք, պարենք, ջն, խրնդալին,
Շուտ կ'անցնի գարուն, օրերն են քանկ:

ՎՈՐԱԿԱՅԻ ՆԱԽԱՍՏՏԻՆԵՐԸ

101.

The musical score consists of ten staves, arranged in five systems of two staves each. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals, along with specific rhythmic markings like Δ , Θ , T , and C . The first staff begins with a '4' time signature. The score concludes with a double bar line on the final staff.

ՎՕԼԿԱՅԻ ՆԱԽԱՍՏԻՆԵՐԸ

ԻԾԵՔ՝ ԱԳԻԼԻՆԷ

102.. ՉԱՓԱՒՈՐ — Moderato

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՐԳ

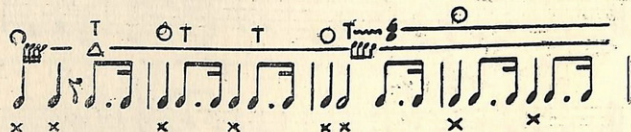
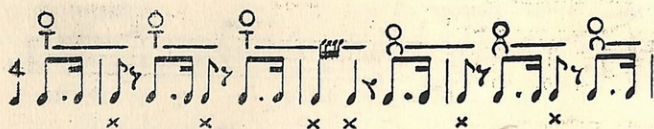
Օն, տղաք, Օն, Օն, տղաք, Օն, Նաակն յա - ռաջ վա - ռե - ցեք,
 Գետնի վեր թէ - և դժ-ւար, Նաւարկե - ցեք քա-ջա-բար,
 Եզերնս հոն շատ մօ - տիկ կ'երե - ւան, Թի քա-ջե - ցեք քըրտ - նա ջան:
 1. Օն, տղաք, Օն, տղաք,
 Օն, տղաք, Օն, տղաք, Նա-ւակն յա - ռաջ վա - ռե - ցեք,
 2. վա - ռե - ցեք, Գետնի վեր թէ - և դժ-ւար Նաւարկե-ցեք քա-ջա բար,
 Եզերնս հոն շատ մօ - տիկ կ'երե-ւան, Թի քա-ջե - ցեք քըրտ նա ջան:

ՎՕԼԿԱՅԻ ՆԱԽԱՍՏԻՆԵՐԸ

2) Երգեցէ՛ք, օն, զա՛մ օն,
 Երգն կուսայ ոյժ, խրախոյս,
 Թի՛ քաւեցէ՛ք, գե՛ն ի վեր,
 Ուր քիփրադէզ ակիճե՛ր,
 Միանալով ձե՛ր քաղցը երգին
 Կազմեն համերգ՝ իր անգին:

103.

ԴԷՊԻ ՎԵՐ

ԱՇԽԱՏ — Allegro

Վ. Մ. ՄԱՐԿ

104.

Օ՛ն, յա - ռաջ, ըն - կերներ. Օ՛ն, ըն - թա - նաւը, միշտ գործել
 ու ապրիլ է մեր նպատակ, Սի - րենք ու յարգենք այ - լոյսի խորան,
 և ա - ռաջ միշտ առաջ սրլանանք, (դաշնակ) Օ՛ն, յա - ռաջ միշտ առաջ քաջան.
 վեհերդէպի մեր իտէալ դէպի վեր: (դաշնակ)
 (դաշնակ)

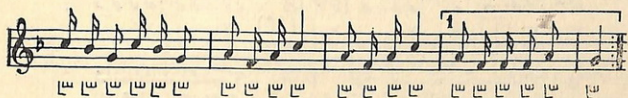
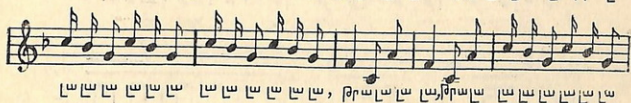
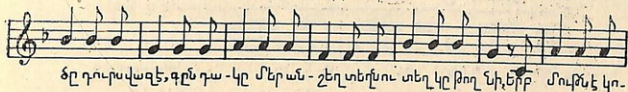
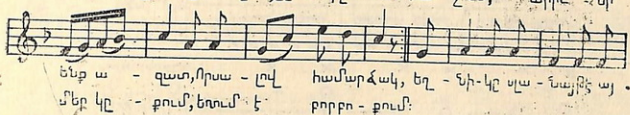
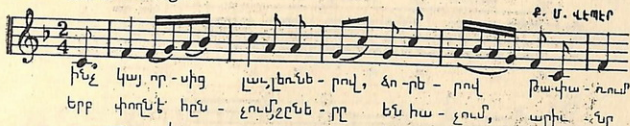
ԴԷՊԻ ՎԵՐ

Օ՛ն, յառաջ ընկերներ, Օ՛ն ընթանան,
 Միտ գործել ու ապրիլ է մեր նպատակ,
 Սիրենք ու յարգենք այս լոյսի խորան,
 Եւ առաջ, միտ առաջ սրլանանք,
 Օ՛ն, յառաջ, միտ յառաջ. քաջ անվեր,
 Դէպի մեր իտէալ. դէպի վեր:

106.— ԱՇԽՈՅԺ — Allegro

ՈՐՍՈՐԴԻ ԵՐԳ

Բ. Մ. ՎԵՊԵՐ

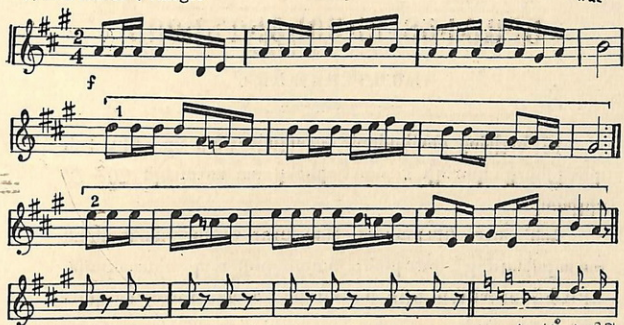

ԲՈՍՏՈՆԱՆԻՆԻՆԻ

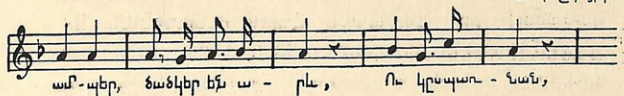
ՕՆ, Ի ԳՈՐԾ

108. — ԱՇԽՈՑՈՒՄ — Allegro

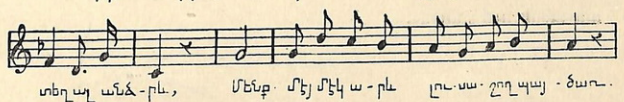
ՊԻՋԷ

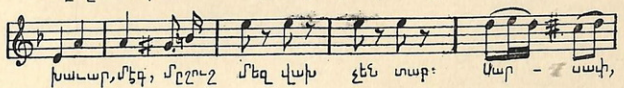
1. Ինչ փոյթիք

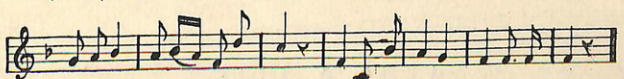
ամ-պեր, ծածկեր են ա - րև, Ու կըսպառ - նան,

տեղալ անձ-րև, Մենք մէյ մէկ ա - րև լու-սա շող-պայ - ծառ -

խաւար, մեզ, մըշու-2 մեզ վախ չեն տար: Մար - սակի,

արիաւիրք, մեզ իամարօ - տար, Օն, ի գործ դիմենք մենք անդադար:

- 2) Կայծակ, որոտում, կարկուտ ու հեղեղ,
Թո՛ղ յարձակին գոռամբ ահեղ,
Մեր կուրծքեր՝ պատնէ՛, եւ թումբ ամբակում,
Թէ փորձեն անցնիլ, պարապ, ի գուր,
Երկինք ու երկիր խառնուին իրար,
Օ՛ն, ի գործ փութանք, օ՛ն, քաջաբար:

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՒ

ԵՐԱԺԻՇՏ-ՈՒՍՈՒՑԻԶՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

15 հոգից մանկական նուագախումբի մը, թիւ 1-6, գործիքները կարելի է ձեռք բերել առ առաւելն 20—22 շիլինով:

Հոն՝ ուր նիւթապէս հնարաւոր չըլլաւ մանկական նուագախումբի գործիքներ հայթայթել, այդ պարագային ԵՐԱԺԻՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՄԵԹՈՏԻՆ նուագաժուրեան փորձեր պարունակող մասերը զանց կ'աւնուին, եւ ան կը գործածուի իբր ԶԱՓԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԶԱՅՆԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ, նաեւ իբր ԵՐԴԱՐԱՆ նախակրթարաններու առաջին եւ երկրորդ դասարաններուն համար:

ՎԵՐՋ Բ. ՄԱՍԻ

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0313343

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԷՆ

Քաղեբգ Նուպարեան Ազգային Վարժարանի

ՀԵՏՋՀԵՏԷ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ

1.— ՆՈՐ ՄԵԹՈՏ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ա) Ա. Շրջան — Մանկական Նուագախումբ, Գ. Մառ:

բ) Բ. » — Տարրական դասընթացի խաղերգութեան,
Նախալրբարանի Գ. և Գ. դասարաններ:

գ) Գ. » — Միջին դասընթացի, Ե. և Զ. դասարաններ:

դ) Դ. » — Բարձրագոյն դասընթացի, Է. և Ը. դասարաններ:

2.— ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ, Մանկապարտէզներու յատուկ:

3.— ՇՏԵՄԱՐԱՆ ԳՊՐՈՅԱԿԱՆ, ԵՐԳԱՐԱՆ, Նախալրբարաններու համար,
(բնութեան, գեղջկական, հայրենասիրական, մարզական և այլ երգեր):

4.— ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՆ:

ԳԻՆ 15 Ե. Դ.

(Արտասանման 3 Նիւրի)

Հեղինակին հասցէն

D. ZEITOUNTZIAN

B. P. 1079

Le Caire (Egypte)